

SEKSUAALITABUT ASIOIMISTULKKAUKSESSA

Asioimistulkkien kokemuksia

Zainab Azizi

Opinnäytetyö, syksy 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Asioimistulkkauksen koulutus

Tulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Azizi, Zainab. Seksuaalitabut asioimistulkkauksessa. Asioimistulkkien kokemuksia. Syksy 2017, 55 sivua.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Asioimistulkkauskoulutus, tulkki (AMK).

Asioimistulkit kohtaavat työssään erilaisia seksuaalitabuja, jotka ovat työn sujumisen kannalta vaikeita asioita kohdattaviksi niin tulkille, tulkattavalle kuin viranomaisille. Tulkin arjessa seksuaalitabut eivät ole jokapäiväisiä, mutta niitä esiintyy aika ajoin.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, miten seksuaalitabut vaikuttavat tulkkauksen laatuun ja kuinka yhteistyö viranomaisten kanssa sujuu. Lisäksi tavoitteenani oli selvittää, minkälaisia haasteita seksuaalitabut tuovat asioimistulkeille. Nostan esille kulttuurisia seikkoja ja konteksteja, jotka ovat mahdollisesti vaikuttamassa tulkkaukseen seksuaalitabuyhteyksissä.

Opinnäytetyö koostui kahdeksan maahanmuuttajataustaisen asioimistulkin haastattelusta. Haastattelut toteutettiin maaliskokuussa 2017. Haastattelut tallennettiin ja analysoitiin vapaasti tutkimuskirjallisuutta, hyödyntäen. Haastatteluiden teemoja oli kaksi: seksuaalisuus ja sukupuoli. Haastateltaville esitetyissä kysymyksissä oli kulttuuri läsnä: lähtökulttuuri ja ympäröivä hallitseva kulttuuri. Tulkkien oma koulutus ja tuli myös huomioida.

Haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että seksuaalitabuilla on merkitystä viranomaisten kanssa toimiessa. Asiakkaiden kulttuurista vaikuttaa hyvin paljon siihen, miten seksuaalitabut vaikuttavat tulkkaukseen. Toiset asioimistulkit kokivat tulkkaustilanteet seksuaalitabujen osalta aina kiusallisiksi, toiset tilanteesta riippuen. Yhteistyö ja kommunikointi asiakkaiden kanssa ei välttämättä tahdo onnistua vaan tilanne jämähtää tai eskaloituu. Toisinaan tulkki antaa tunteiden hallita omaa työskentelyään ja jakaa tulkattavan tunnekokemuksen voimakkaasti. Toisinaan jotkin asiat ovat tulkille itselleen niin voimakkaita häpeäkokemuksia, että ne ovat erityisen vaikeita, kuten seksuaaliasioista puhuminen kymmenille vastakkaisen sukupuolen edustajille tai homoseksuaalisen henkilön tulkkaaminen.

Tämä opinnäytetyö on hyödyllinen tulkikoulutuksessa, kun käsitellään seksuaalitabujen aiheuttamaa hämmennystä tulkin tehtävissä. Opinnäytetyö on myös hyödyllistä luettavaa eri viranomaisille, koska asiakkaiden kulttuurituntemus seksuaalitabujen kohdalla auttaa heitä näkemään asiat laajemmin.

Asiasanat: seksuaalitabut, asioimistulkkaus, kulttuuri, flegmaattinen, häpeä, kontrolli, moraal.

ABSTRACT

Azizi, Zainab. Sexual taboos in Community Interpreting. The Experiences of Community Interpreters. Autumn 2017.

55 pages.

Diaconia University of Applied sciences, Degree Programme in Community Interpreting. Degree: Interpreter.

Community Interpreters encounter different sexual taboos in their work, which are difficult to deal with for the interpreter, the client and public authorities. In community interpreting sexual taboos are not faced every day, but they do occur from time to time.

The aim of this thesis was to find out how sexual taboos affect the quality of interpretation and how the cooperation with the authorities works. In addition, the goal was to find out what other kinds of challenges sexual taboos bring to the interpreters. The author also tries to highlight various cultural issues and contexts which may, in different contexts, affect interpreting in sexual situations.

The research study consisted of several questions for eight interpreters with an immigrant background. The interviews were conducted in March–May 2017. The interviews were recorded and analyzed freely using research literature. The themes of the interviews were two: sexuality and social gender. These were influenced by cultural issues, interpreters' own training and individual differences.

The responses of the respondents revealed that sexual taboos are of significance with the authorities. The client's cultural background has a great effect on what kind of sexual taboo comes up during the interpretation. Some community interpreters experienced the interpreting situation became difficult because of sexual taboos, others discussed the taboo matters with other interpreters. Occasionally, co-operation and communication with the client was not successful, and the situation became frozen or escalated. Sometimes, some things got embarrassing also for the interpreter; it becomes difficult to talk about sexuality when there are representatives of the other sex present or when interpreting for a homosexual person.

The thesis work is useful in interpreter training in trying to open the confusion of sexual taboos in the interpreter's jobs. This is also important reading for the various authorities because clients' cultural awareness of sexuality helps them to see things more widely.

Keywords: sexual taboos, community interpreting, culture, phlegmatic, shame, control, morality

پوخته

عەزیزی، زەینەب. زاوزی پوانبوو مەکان بۆ وەرگیر مەکانی کاروباری رۆژانه. پاییزی ۲۰۱۷. ۵۵ لاپەرە.

زانکۆی زانستە پێشەییەکانی دیاکۆنیا، وەرگیربانی زارەکی.

نامانجی ئەو کۆتانا مەیه روون کردنەو ئەو بابەتەیه، که چه مکه ره گه زیه پوانبوو مەکان چ کاریگەر یەکیان له سەر کەیفیەت و چۆنیەتی کاری وەرگیر مەکان هەیه، و کاری هاوبەشی و هەرموزی دەگەڵ فەرمانبەرەن چۆن بەرمو پێشەو دەهچێ. هەر وەرتر باس و لیکۆلینەو هیه که له سەر ئەو، که بابەتەر هەگه زیه قور غبوو مەکان دەتوانن وەرگیر و مۆتەر جیمه مەکان دەگەڵ چ جۆرە کار دانەو مەگەلێک بەر مەنگار بکەنەو.

هەر وەرتر مەبەستێکی تری ئەو کۆتانا مەیه باس کردن له گیر و گرتەکانی ناو نەریت و فەر هەنگ و کۆمەلگە جیاز واز مەکانە، کە دەتوانن بە گشتی کاریگەری ئەوتویان له سەر چۆنیەتی کاروباری وەرگیر مەکان هەبێ.

ئەو لیکۆلینەو مەبریتەیه له چاوپێکەوتن و وتووێژ دەگەڵ هەشت کەس له وەرگیران. وتووێژ مەکان لەنێوان مانگەکانی مارس و مەیه ۲۰۱۷ دا ئانجام درا، چاوپێکەوتن و گفتوگۆکان بە دەنگ تۆمار و خزن کران، و هەر وەرتر کەوتوونەتەبەر شروقهی شیبکر دنەو هیهکی سەر بەستانە، که بۆ ئەو نەر کەش له کتیب و سەرچاومەکانی بەسوودی لیکۆلینەو هیهی و زانستی کەلک وەرگیراوه بابەتەکانی سەر مەکی و وتووێژ مەکان بریتی بوون لە دوو چه مەک، واتە: چه مەکی زاوزی و چه مەکی ره گه ز.

سرنجی تابیەتی دراوتەسەر هەلس و کەوت و نەریت و بابەتە فەر هەنگیەکانی ناو ئەو کۆمەلگەیهی که وتووێژ دەگەلکر او مەکان لینی هاتوون، و هەر وەرتر دراوه کاریگەری هەلسو کەوت و نەریتەکان له سەر پێشەو وەرگیر مەکان بکەوتەبەر باس و لیکۆلینەو. دەو لیکۆلینەو هیه دا هەر وەرتر سرنج دراوتەسەر رادهی خویندەواری ئەو کەسانەیه که وتووێژیان دەگەڵ کراره.

له گفتوگۆکاندا دەر کەوت که باس له سەر زاوزی قور غکر او مەکان هەم بە لای وەرگیران و فەرمانبەرە فەر مەکانەو مەر گەلگایەتیان هیهو هەمیش ئەو هیه که پەوهندی تۆخیان هیه دەگەڵ چۆنیەتی داب و نەریت و فەر هەنگی مشتەری یان خاومابەتەکانەو.

بە پێی هەل و مەر ج، زور جارەن که باس له بابەتەکانی زاوزی قور کر او مەکان دەر کێ، هەندێک له مۆتەر جیمەکان دەر کەوتنەو بارو دۆخیکی ناخۆش و ئەستەمەو، و هەندێکیان دەر کەوتنەو باری لیکدانەو بەر او رد کردنی باری فەر هەنگی بابەتە کەله نەریتە جیاواز مەکاندا.

جاری وایە کاری هاوبەشی و گفتوگۆ دەگەڵ خاومەن بابەت سەر کەوتو نابی و بەباشی ناچینی پێش، و جاریش هیه که گفتوگۆکان بەرمو تالی و نیوانگرژی دەر وێ. هەندێ جار مۆتەر جیم هەر وەرتر دەدات که له بابەتە هەستیار و ئەستەمەنەریتەکان تیبگا و بەو پێیەبە سەر هەستەکانی خۆیدا زال بێ و درێژە بە کار و تەر جومەکانی بدات. جاری واش هیه که بەراستی خودی وەرگیر دەر کەوتنەو بار و دۆخیکی ئەستەم و شەر ماویەو تیدا دەمینی ئەو، که دەبێ چۆن چۆن دەگەڵ بابەتە که هەلسو کەوت بکا و چۆن چه مەکه بە جوانی شیبی بکاتەو، بەتایبەت له ساتانەدا که دەبێ قسان بکەو دەیان کەس که هەر هەگه زی خوی نین بکات، و هیه ئەو کاتانەیه که کار بۆ ئەو کەسانە دەر کە که هەر هەگه ز خوازن.

ئەو کۆتانا مەیه کەلکی ئەوتوی هیه بۆ کاری مۆتەر جیمی، کاتی باس له بابەتەکانی زاوزی قور غبوو مەکان دەر کێ تەریق دەبەو سەریان سوور دەمینی. ئەو کۆتانا مەیه هەر وەرتر بۆ فەرمانبەرە فەر مەیاکانیش سوود و کەلکی ئەوتوی هیه، چوونکه ئەو کۆتانا مەیه دەلاقیه که بۆ روون بوونەو زانیاری زیاتری ئەوان، سەبارەت بە چۆنیەتی هەلسو کەوت و گفتوگۆ دەگەڵ مشتەریەکانیان، که له فەر هەنگ و داب و نەریتە جیاواز مەکانەو دین بۆ لایان.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 SEKSUAALITABUT	7
2.1 TABUISTA YLEISESTI.....	7
2.2 SEKSUAALITABUT.....	8
2.3 AIKAISEMPI TUTKIMUS	11
3 TULKKAUS	15
3.1 TULKKAUKSEN MÄÄRITELMÄT.....	15
3.2 ASIOIMISTULKKAUS SUOMESSA.....	17
3.3 SEKSUAALITABUT ASIOIMISTULKKAUKSESSA	18
4 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	20
4.1 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSKYSYMYS	20
4.2 HAASTATTELUJEN TOTEUTUS JA HAASTATELTAVIEN ESITTELY	21
4.3 HAASTATTELUJEN TOTEUTUS JA TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI.....	23
5 TUTKIMUSTULOKSET	24
5.1 SEKSUAALISUUSKYSYMYS ASIOIMISTULKKAUKSESSA.....	24
5.2 ASIOIMISTULKKI KAHDEN KULTTUURIN VÄLIMAASTOSSA	39
5.3 TULKIN SUKUPUOLEN MERKITYS TILANTEEN KEHITTÄJÄNÄ.....	44
6 YHTEENVETO, POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	50
LÄHTEET.....	53

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tarkoitus oli selvittää, miten seksuaalitabut vaikuttavat tulkkaukseen. Aiheen ajankohtaisuus omalle ammattialalle on erittäin merkittävä, koska tabujen merkityksen tunnistaminen auttaa ymmärtämään viestin sisällön mutkattomammin ja näin mahdollistaa turvapaikanhakijoiden laadukkaamman auttamisen. Tulkkaaminen on erityisen haastavaa tulkille erityisesti, jos ei ole ollut aikaisemmin tekemisissä nimenomaan seksuaalitabujen kanssa. Haasteet voivat johtua siitä ettei tulkki tunne kaikkien seksuaalisuuteen liittyvien termien merkityksiä. Viranomaiset eivät välttämättä osaa asetta oikein turvapaikanhakijan asemaan.

Tulkatessani tiedostan, että joskus tulkattava saattaa keksiä omasta päästään ongelmakohtan. Toisin sanoen hän saattaa valehdella, jotta saisi luotua itseltään kuvan hädänalaisena. Tulkin tulisi ammattisäännösten mukaan kuitenkin olla puolueeton, eikä kantaaottava.

Seksuaalitabututkimus on omalle ammatilliselle kasvulleni erityisen tärkeää siksi, että opin itse hyödyntämään oikeita termejä ja tunnistamaan oman ja vieraan kulttuurin seksuaalitabuja ja erityisesti maan tavasta riippuen seksuaalisuuden käsitteitä ja näiden muodostavaa kontrastia. Tämä koskee tietenkin myös muita asioimistulkkeja. Työni onkin tarkoitettu yleishyödylliseen tarkoitukseen.

Jos seksuaalitabuja tarkastellaan viranomaisen näkökulmasta, hänen tulisi osata lähestyä tulkattavaa oikein ja osata kannustaa niin sanallisesti kuin sanattomasti. Viranomainen ei saisi olla tunkeileva. Tulkillakin on ammattisäännöstenä. Vaikka tekisi monesti mieli puuttua tilanteeseen, niin se ei ammattieettisesti ole aina mahdollista. Rajaani tutkielmani käsittelemään seksuaalitabuja asioimistulkkausessa.

2 SEKSUAALITABUT

2.1 Tabuista yleisesti

Sanalla tabu on tutkimuksessani merkittävä rooli. Tarkoitukseni on nyt avata sanan tabu etymologiaa. Sigmund Freud on todennut tabusta, että yhtäältä se merkitsee pyhää ja pyhitettyä, toisaalta kammottavaa, vaarallista, kiellettyä ja epäpuhdasta (Pösö 2009, 163). Hänen näkemyksensä on tähän yhteyteen varsin abstrakti. Jos ajatellaan, että tabussa on kysymys ennen kaikkea sosiaalisesta kanssakäymisestä, koska ilman kanssakäymistä muiden kanssa ei ole olemassa mitään tabun kaltaista, joten tabujen täytyy silloin syntyä näin kaunokirjallisesti ilmaistuna sosiaalisessa painekattilassa. Tässä mielessä Freudin näkemys pyhästä tai kammottavasta tulee ymmärrettäväksi. Merja Laitisen mukaan tabujen rikkomisessa on kysymys sosiaalisen järjestyksen rikkomisesta, millä on taas erilaisia seurauksia ja merkityksiä arjen kohtaamisissa. Alun sitaattissa oli kyse ennen kaikkea hiljaisuudesta, raiskausten yhteydessä. Laitinen tähdentääkin, että tabuja käytetään itsestään selviin vaihtoehdottomuuksiin, joihin siis liittyy enemmän vaikenemista kuin suoranaisia kieltoja (Laitinen 2009, 6).

Sanan tabu, etymologinen alkuversio on ollut tapu-sana, joka on siis peräisin Polynesian ja Tyynen valtameren saarikulttuureista. Sana tuli käyttöön yleistermiksi kulttuuriantropologien kautta 1870-luvulla: ”kuvaamaan eri kulttuureissa kohdattavia asioita ja ilmiöitä, joihin liittyi saastaiseksi luokitetusta epäpuhtaudesta johtuva kosketuskielto ja välttämissääntö. Tapu-sana on luonteeltaan erottava ja rajaava, mutta myös sitova, jolloin tapuksi luokitellun asian, esineen, ilmiön tai henkilön liikkeen, liikkumisen pysäyttäminen ja vaikutuksen rajaaminen sisältyvät sen määrittelyyn (Laitinen 2009, 5-6).

2.2 Seksuaalitabut

Ohessa huoli omasta ammatillisesta maineesta, edelleen suurin syy vaikenemiseen on hyvin todennäköisesti kärsiminen raiskaustrauma – oireyhtymästä, niiden kohdalla, jotka ovat kokeneet raiskauksen ja seksuaalisen väkivallan (Moreno 1995, 220).

Sitaatti kuvaa raiskauksen uhrien kokemaa hiljaisuutta ja sosiaalisen paineen tuomaa alistamisen kulttuuria. Sitaatin kirjoittaja Eva Moreno raiskattiin Etiopiassa yliopistotutkimuksen kenttätöön yhteydessä, hänet raiskasi oma tulkki. Olennaista tässä lainauksessa on hiljaisuuden läsnäolo, niinkin räikeässä tapauksessa, kuin raiskaus, johon liittyy tabun vahva läsnäolo. Sitaatissa korostuu myös pahoinpitely – joka raiskaus on – aiheuttama raiskaus trauma – oireyhtymä.

Tulkkina minua kiinnostaa tässä ja vastaavissa tapauksissa se, että tulen mitä todennäköisimmin tulkkina kohtaamaan muun muassa juuri raiskausten uhreja, joilla on vaikeita raiskaustraumoja. Kuinka minä tulkkauksen asiantuntijana kykenen suoriutumaan tehtävästä, jossa kohtaa kaksi kulttuuria: viranomaisen edustama valtakulttuuri ja maahanmuuttajan eli tulkattavan lähtökulttuuri. Itse, tulkkina, asemoidun näiden väliin. Ymmärrän maahanmuuttajien lähtökulttuuria, koska juureni ovat Irakista ja kurdialueelta. Tunnen myös Iranin kurdialueiden kulttuurin ja yhteiskunnan, sillä vanhempani ovat niiltä lähtöisin. Kuitenkaan aivan kaikkia vivahteita Irakin ja Iranin kurdien sosiaalisessa kanssakäymisessä. Muutimme Suomeen ollessani 9-vuotias ja olen suomalaistunut. Toisaalta kulttuurillinen kanssakäyminen on muutakin kuin puhetta: siihen sisältyy eleitä, ilmeitä ja erilaista kehonviestintää. On kokonaan eri asia kun minun tulee kääntää termejä vieraille kielelle, jotka käsittelevät niinkin arkoja aiheita kuin seksuaalitabut. Kyseessä eivät ole vain sanat, vaan sen hiljaisuuden ”muurin” murttaminen luottamuksella ja ammatillisella otteella. Lisäksi tulee ymmärtää se, että kun tulkattava ei kykene tai uskalla puhua aroista aiheista, miten minä tulkkina, voin saada tilanteen aukeamaan.

Suomen kielessä pyhä ja tabu-sanat erottavat kahta pyhyiden laatua. Tabu on käsite, joka viittaa epäpuhtaaseen pyhään. Loukkaavia ja normikiellon alaisia

tekoja. Tabunalainen taas merkitsee, epäsiiveelliseksi luokiteltavaa toimintaa tai yksittäistä tekoa, koska se uhkaa ilmiöitä, joita siiveellisuuden vaatimukset suojaavat. Pyhä ja tabu ovat siis asioita, joille yhteisö antaa aivan erityistä arvoa (Laitinen 2009,6).

Heleneen mukaan tabujen rikkomisella on vahva yhteys stigmaan. Kyseessä ovat hänen mukaansa kulttuuriset normit, jotka säätelevät sitä, mikä on paheksuttavaa ja häpeällistä. Se olisi ikään kuin ihmisen polttomerkkaamista. Stigman seurauksena hän pitää ihmisen syrjäyttämistä yhteisöstä ja hän jatkaa, että: päivittäinen eläminen, elannon hankkiminen, sosiaalinen kanssakäyminen käyvät vaikeammaksi. (Helne 2009, 20).” Helne puhuu artikkelissaan tabuista abstraktilla ja yleisellä tasolla. Artikkelin kertoo tabusta, sen yleisiä pääpiirteitä. Tabua ja sen merkitystä yhteisön muovaajana ei voida yksinkertaistaa. Tabun merkitys saattaa olla esimerkiksi yhteisöllisesti merkittävä vaikuttaja silloin, kun ihminen on nimenomaan turvapaikanhakijana ja oman kulttuurinsa merkitsemänä. Tarvitaan myös hienotunteisuutta, olematta liian hyökkäävä ja tunkeileva, jolloin saisi tulkittavan vain vetäytymään kuoreensa.

Kyseessä on suhdetoiminta, jossa tarvitaan paljon kärsivällisyyttä, hienotunteisuuden lisäksi. Tulkilla tulisi tällöin olla hyvä omanarvontunto. Tulkkihan on pitkälti esiintyjä ja esiintyjän tulisi Sirkka-Liisa Ojaseen ja Johanna Saresvuon mukaan olla tuomitsematta omia virheitään, toisin sanoen olla ruoskimatta itseään liikaa, koska virheiden häpeäminen usein johtaa huonoon lopputulokseen tulkkaamisessa. Ojaneen ja Saresvuo puhuvat tässä suomalaisesta tulkista. Heidän tulkintalinjaansa seuraten sanoisin, että suomalainen tulkki ajattelee vaistomaisesti, mitä muut hänestä ajattelevat. Kirjoittajat muistuttavat, että tulkki ei koskaan voi olla täydellinen ja he lisäävät:

Ehkä olojen ja kasvatuksen muuttuessa asenteet ja minäkuvakin vähitellen muuttuvat myönteisemmiksi, ja tulevat sukupolvemme tuntevat itsensä jo tasaveroisiksi muiden kansallisuuksien kanssa tässä 'maailmankylässä' (Ojaneen & Saresvuo 1988, 47-48).

Luonnollisesti haluan ottaa etäisyyttä tekstin syntyajankohtaan eli 1980-luvun loppuun, jolloin suomalaisten itsetunto on ollut ilmeisen paljon huonompi, kun

mieltii kirjoittajakaksikon painotuksia. Olin itse silloin vielä Irakissa ja noin 2-vuotias. Itse uussuomalaisena ja kahden kulttuurin tuntijana, tunnistan myös itsessäni suomalaisia piirteitä, ehkäpä juuri tätä kuuluisaa ”suomalaista epävarmuutta”, mutta uskon ja tietenkin toivon, että sen kanssa oppii toimimaan oikein, kun oppii enemmän tuntemaan itseään ja ymmärtämään muita, Ojanen ja Saresvuo luovat nimittäin toivoa ilmaisemalla, että tulevat sukupolvemme tuntisivat itsensä tasaveroisiksi muiden kansallisuuksien kanssa.

Nina Isolahti artikkelissaan *Asioimistulkkaus eilen ja nyt kirjassa Käännetyt maailmat: Johdatus käännösviestintään* tarkastelee asioimistulkkausta. Hän nostaa esiin erilaiset kulttuuritaustat ja niiden aiheuttamat väärinymmärrykset. Hän tekee myös eron asioimistulkkauksen ja yleistulkkauksen välillä:

Viittomakielen tulkkauksen suurin tilaajataho Kela käyttää sen sijaan termiä yleistulkkaus. Sillä tarkoitetaan kaikkea tulkkausta, jota ”henkilö tarvitsee työssä käymiseen, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistymiseen”. Kelan käyttämällä termillä asioimistulkkaus on yleistulkkausta suppeampi merkitys, ja sillä tarkoitetaan vain ”asioimisessa tarvittavaa tulkkausta” (Isolahti 2015, 201-202).

Terminologisesti oma tulkkaukseni on siis Isolahteen viitaten asioimistulkkausta, suppeammin myös kulttuuritulkkausta, vaikka asioimistulkilta edellytetään kulttuuritulkin roolia. Isolahti kertoo Suomen pakolaishistoriaa ja sitä kautta läpivalaisee asioimistulkkausta. Hän kritisoi niin sanotun ”olevinaan” tulkkien esiintymistä virallisissa tulkkausissa:

[...] tilanne on edelleen se, että kuka tahansa henkilö, ilman koulutusta tai työkokemusta, voi kutsua itseään tulkiksi ja mennä tulkkaamaan oikeuteen, lääkärin vastaanotolle ja muihin tilanteisiin, joissa voi olla kysymys henkilön terveydestä, elämästä, vapaudesta tai jopa hengestä. Tulkkien keskuudessa työskentelee edelleen ammattitaidottomia tulkkeja (Isolahti 2015, 207-208).

Tämänkaltainen tulkki ei missään nimessä saisi toimia myöskään tilanteissa, joissa on kysymys seksuaalitabut. Kyseessä on erittäin vastuullinen toimi ja henkilöt, jotka eivät ymmärrä kulttuurien välistä vuorovaikutusta laajemmasta

perspektiivistä ja merkittävässä yksityiskohdissaan, pilaavat myös muiden asioiden tulkkiin ja erityisesti kulttuuritulkkiin maineen.

Johanna Saresvuon ja Sirkka-Liisa Ojasen *Tulkin käsikirja* esittelee nykypäivän tulkin työtä ja ammattikuvaa käytännön ja teorian näkökulmasta. Koska kirja on vuodelta 1988, niin se puhuu aikansa kuvan mukaisesti satelliittineuvotteluista, muuten se sisältää informaatiota muun muassa tulkkipalveluissa tapahtuneista muutoksista, siirtolaisten ja pakolaisten tulkkipalveluista, jotka ovat jonkin verran vanhentuneita. Sen anti omalle opinnäytetyölleni on ajattomissa määreissä kuten kärsivällisyys, hienotunteisuus ja omanarvontunto, sillä ne ovat arvoja, jotka eivät vanhene koskaan.

2.3 Aikaisempi tutkimus

Tutkimukseni kirjallisuusaineistosta tulee huomioida, että terminologisesti tässä on neljä asiaa: tulkkaus, kulttuuri, seksuaalisuus ja tabu. Oli selvää, että kaikkia edellä mainittuja asioita ei ole suomeksi tutkittu yhden tutkimuksen puitteissa, ja oli hankala löytää esimerkiksi asiayhdistelmää seksuaalitabut kulttuuritulkkaussessa. Näitä asioita käsitellään kaksoispareina suomenkielisessä kirjallisuudessa, kuten kulttuuritulkkaus (josta ei itse asiassa nimikkeenä löydy tutkimuksia) ja sitten seksuaalisuustabut (josta kyllä löytyy). Englanniksi löytyi huomattavan paljon enemmän tutkimusta.

Kirjallisuuden osalta käytin laaja-alaisesti tutkimukseni painopistealueisiin liittyviä tutkimuskirjallisuuksia. *Tabujen kahleet*, jonka ovat toimittaneet Merja Laitinen ja Anneli Pohjola kertoo tabujen sosiaalisista ja kulttuurisista merkityksistä ja siinä on laajasti kerrottu tabuista, ei pelkästään seksuaalitabuista. Teos on sosiologinen yleiskatsaus tabuihin ja niihin liittyviin ristiriitoihin, paradokseihin ja myyttisiin käsityksiin. Kirja ei ole siis varsinainen tutkimus, vaan siinä viitataan eri kirjallisuuslähteisiin eli valmiisiin tutkimuksiin. Teoksessa analysoidaan tabujen monimuotoisuutta erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa ja ilmiöissä.

Merja Laitisen prologi sekä yhdessä Anneli Pohjolan kanssa toimittamastaan kirjasta *Ajan tabut* purkaa tabusanan etymologista viitekehystä ja historiaa. Tarja Pösön artikkeli *Sosiaaliset ongelmat ja hyvän olon tunne* kirjasta *Ajan tabut* tehtävä on tuoda sosiaalisista ongelmista käytävään keskusteluun hyvän olon tematiikkaa, täydentämään sosiaalityön harmi-, haitta- ja kärsimyskeskeistä kuvaa sosiaalisista ongelmista. Näkökulma on ihmiskuvallinen (Pösö 2009, 153-154). Sen anti omalle tutkimukselleni on Sigmund Freudin määritelmä tabusta.

Eva Morenon artikkeli kirjasta *Taboo: sex, identity and erotic subjectivity in anthropological fieldwork* tarkastelee etnografiaa ja seksuaalisuutta antropologisessa kenttätyössä. Artikkelissa Moreno pohdiskelee omaa raiskaustapaustaan Etiopiassa ja miten etiopialaisessa yhteiskunnassa muun muassa ymmärretään sukupuolten seksuaalisuus, raiskaus, sukupuoliroolit ja yhteiskunnalliset hierarkiat. Artikkelit tuo myös esiin, että miten tavallista on seksuaalinen väkivalta ja uhkailu Etiopian kaltaisessa patriarkalisessa maassa, sekä miten seksuaalisuuden olemassaolo jätetään huomiotta. Artikkelit on oiva lisä luomaan isompaa kuvaa haastateltujen näkemyksille.

Tuija Helne artikkelissaan *Kilpailukyky-yhteiskunnan tabut* ja niiden (vähemmän) inhimilliset ja (vähemmän) sosiaaliset seuraukset pohtii, että mitkä asiat ovat tabuja tämän päivän kilpailukyky-yhteiskunnassa ja mitä tästä seuraa ihmisille (etenkin vähemmän "menestyville"), sosiaalipolitiikalle ja hyvinvointivaltiollekin (Helne 2009, 19-21). Hänen antinsa omalle tutkimukselleni on siinä, että Helne nostaa oivasti esiin tabujen yhteydessä ihmisen stigmatisaation.

Timo Niirasen *Erotiikan kulttuurihistoria* teos on kunnianhimoinen ja massiivinen (608 sivua) ja aikansa (v. 1986) länsimaisen viimeisiäkin tabulinnakkeita rikko-va. Se on laajan materiaalin pohjalta kerrottua ihmiskunnan erotiikan kulttuurihistoriaa, jossa yhdistyy suomalainen perinne eurooppalaiseen ja yleismaailmalliseen kulttuuri- ja tapahistoriaan. Niirasen anti omalle työlleni on sen syvälinen tapa pohtia ja hyödyntää laajaa yleismaailmallista erotiikan historiaa. Samalla myös oma näkökulmani on avartunut ja yleissivistykseni lisääntynyt seksuaalitabuja kohtaan.

Shukri Ali-Adanin ja Paulette Mpaka Nsengan diakonia ammattikorkeakoulun lopputyö *Somalinaiset äitiysneuvolan asiakkaina* on hyvä tietopaketti, koskien somalinalaisia ja somalien kulttuuria. Varsinainen uusi tutkimus se ei ole, koska se perustuu ainoastaan lähdeviitteisiin, eikä varsinaista alkuperäismateriaalia ole lainkaan. Omalle työlleni se on hyvä taustoittaja kulttuuriasioissa.

Anneli Pohjola artikkelissaan Tabut auttamisen paradoksina teoksessa Tabujen kahleet pyrkii kuljettamaan mukana tabujen monitasoisuutta ja -muotoisuutta. Hän puhuu muun muassa auttamissuhteen vuorovaikutuksellisuudesta. Pohjolan artikkeli on auttanut omassa työssäni ymmärtämään syvällisemmin tabujen aiheuttaman esteen kanssakäymiselle tulkittavan kanssa.

Arja Mikluhan massiivinen kulttuurituntemuksen ja eri maiden tapojen asiantuntija teos *Kommunikointi eri maissa* on ollut apuna tätä tutkimusta tehdessäni. Sen suurin anti on erilaisen kulttuurisen kommunikoinnin tunnistamisessa.

Veronika Honkasalon väitöstutkimukseen pohjautuva teos *Tyttöjen kesken* luo kuvaa suomalaisesta tasa-arvokäsityksestä monikulttuurisuus teeman ympärillä. Hänen teoksensa on erittäin hyvin vuoropuhelussa tieteellisten, yhteiskunnallisten keskustelujen välillä. Hänen teoksestaan on ollut erittäin merkittävästi apua pyrkiessäni ymmärtämään niitä tekijöitä, jotka ohjaavat monikulttuurisuuskeskustelua ja nuorisotyön peruseräilyä. Kenen ääni kuuluu silloin taustalla? Onko se ääni rahoittajien ja päättäjien vai nuorten tyttöjen? Miten sitten etniset vähemmistöt ajatellaan kulttuurin kentällä ja ihmisryhminä? Minkä kaltaisia ennakkoletuksia maahanmuuttajista on nuorisotyöntekijöillä ja päättäjillä? Hänen kirjansa tunkeutuu syvälle pyrkiessään kartoittamaan erilaisia sudenkuoppia, joita tämänkaltaisen hyvää tarkoittava nuorisotyö saa aikaan. Kirjan anti omalle työlleni on ollut se, kuinka teos tarkastelee monikulttuurisuus-ilmiötä objektiivisesti ja tuo esiin niin viranomaisten käsityksiä etnisistä vähemmistöistä, että antaa myös äänen etnisille vähemmistöille.

Tutkimuksessani pyrin haastattelujeni ja kirjallisuuslähteiden väliseen vuoropuheluun. Ristiriitaisuudet tutkimukseni sisällä syntyvät todennäköisesti siitä, kun eri tutkimukset päätyivät erilaisiin johtopäätöksiin ja minun tehtäväni on pyrkiä

tasapuolisesti tuomaan esille erilaisia käsityksiä. Pysin välttämään ehdottomuutta, ja pyrin tasapainoilemaan monien eri näkemysten, omien tulkintojen ja tutkimustulosten välissä.

3 TULKKAUS

3.1 Tulkkauksen määritelmät

Avaan myös hieman asioimistulkin määritelmää, koska se on termi, jota virallisissa yhteyksissä käytetään. Nina Isolahti tulkitsee asioimistulkkauksen tarkoitettavan: [...] ”niin sanotun asioimis- ja asiointiviestinnän eli esimerkiksi neuvottelun, keskustelun tai haastattelun tulkkausta julkisella tai yksityisellä sektorilla Isolahti 2015, 200” Johanna Saresvuon ja Sirkka-Liisa Ojasen mukaan Jean Herbert on määritellyt tulkin tehtäväksi: [...] ” auttaa yksityisiä ihmisiä ja ihmisryhmiä tuntemaan ja ymmärtämään toisiaan paremmin niin, että arvonto toisten mielipiteitä kohtaan kasvaisi ja keskinäinen yhteisymmärrys lisääntyisi (Saresvuo & Ojanen 1988, 60). Isolahti lisää vielä, että tulkkauksen suurin tilaajataho käyttää termiä yleistulkkaus kuvaamaan kaikkea: [...] ”jota ”henkilö tarvitsee työssä käymiseen, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistymiseen (Isolahti 2015, 201-202)”. Tulkki voi siis olla mitä vain asioimis- ja asiointiviestinnän alalla. Yleensä tulkki toimii välittäjänä kahden eri kulttuurin edustajan välillä tulkitsemassa. Kuitenkin sanotaan, että jokainen asioimistulkki on myös kulttuuritulkki.

Hanna Koskelinin mukaan, asioimistulkkaus ei ole terminä selkeästi määritelty. Asioimistulkkauksen kenttä on hyvin laaja, joten sen käsitteetkään eivät ole täysin vakiintuneet. Koskelin ottaa lukuisia esimerkkejä englanninkielisestä sanastosta. Asioimistulkkauksesta käytetään englannin kielessä seuraavia nimityksiä: community, liaison, dialogue, ad hoc, contact, public service, three-cornered ja cultural interpretation. (Koskelin 2013, 7).

Asioimistulkin eettiset ohjeet

1. Tulkillla on salassapitovelvollisuus.
2. Tulkki ei käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä tietoonsa tullutta.
3. Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hän on esteellinen.
4. Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hänellä ei ole riittävää pätevyyttä.

5. Tulkki valmistautuu tehtäväänsä huolellisesti ja ajoissa.
6. Tulkki tulkaa kattavasti, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta.
7. Tulkki on puolueeton viestinvälittäjä eikä anna tunteidensa, asenteidensa ja mielipiteidensä vaikuttaa työhönsä.
8. Tulkki ei toimi tulkattavien avustajana tai asiamiehenä eikä toimeksiannonsa aikana ole velvollinen hoitamaan muita kuin tulkaustehtäviä.
9. Tulkki käyttäytyy tilanteen ja toimeksiannon vaatimalla tavalla.
10. Tulkki ilmoittaa seikoista, jotka vaikeuttavat oleellisesti tulkausta tulkaustilanteessa.
11. Tulkki ei toimi ammattikuntaansa haittaavalla tavalla.
12. Tulkki kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan (www.tulkit.net).

Merkittävimpiä kiistanaiheita asioimistulkkauksen ympärillä on käyty vuodesta 1995 Critical Link -seminaareissa, joissa alan asiantuntijat – tutkijat, kouluttajat, tulkit, ynnä muut alalla vaikuttavat henkilöt – ovat seminaaripohdinnoissaan päätyneet hyvin eläviin ja kirjaviin näkemyksiin ja jossa koulutus, tutkimus ja käytäntö ovat monesti kaukana toisistaan. Tilanteen monimutkaisuutta kuvastaa myös se, että yksi suurimmista puheenaiheista on ollut tulkin itsensä rooli tulkaustilanteessa. Kysymys on lähinnä siitä, kuinka tarkasti asioimistulkin tulisi seurata ohjesääntöjä passiivisesti ja näin näkymättömästi ”vain tulkata” tai kuinka aktiivisesti asioimistulkki saisi mahdollisesti osallistua tulkaustilanteen vuorovaikutukseen ja näin sen lopputulokseen kommunikatiivisesti. Kysymys asioimistulkin vapauksista ja rajoitteista on: sekä akateeminen että käytännöllinen (Koskelin 2013, 7 –8).

Konsekutiivitulkkauksessa tulkki tekee muistiinpanoja tulkattavan puheesta ja toistaa alkuperäisen viestin kohteen puhekielellä. Simultaanitulkkaus on pääosin korvannut konsekutiivitulkkauksen, niin konsekutiivitulkausta käytetään yhä kokouksissa, liikelounailla, pienryhmäkokouksissa ja tutustumiskäynneillä. Lähitulkkauksessa tulkki on viestintäosapuolten kanssa samassa tilassa. Tulkki menee tilaajan osoittamaan paikkaan tulkaamaan. Etätulkkauksessa tulkki on muista osapuolista erillään. Käytetystä välineestä riippuen etätulkkaus voidaan käydä puhelin- tai videotulkkauksena. Puhelintulkkaus tapahtuu ennalta sovittuun aikaan. Viranomainen soittaa tulkkille, kun osapuolet ovat valmiina. (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Tulkausta eri menetelmillä.)

Isolahden mukaan kahden kielen osaaminen sinänsä ei riitä tulkkina toimimiseen, sillä keskustelijoiden väliset kulttuurierot voivat olla hyvin suuret (2015, 198). Oman opinnäytetyöni fokus on tulkkauksen seksuaalitabuissa. Pohjolan (2009,248) mukaan tabut ovat kulttuurisesti ohjautuneita ja sosiaalisesti rakentuneita. Ne ovat mukautuvaisuudessaan historian tuotetta: [...] ja tämän vuoksi heidän elämänsä vaikuttaa syvästi kulttuuriset seikat, arvomaailma ja yhteiskunnassa vallitsevat prioriteetit ja suhtautumistapa. Toisin sanoen tabut ovat olennainen osa kulttuuria ja näin ollen aivan olennaisia seikkoja ottaa huomioon tulkkauksitilanteissa.

3.2 Asioimistulkkaus Suomessa

Tutkimuskysymyksen kannalta oleellista on se tosiasia, että suomalaisessa yhteiskunnassa on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana vierasperäisen väestön osuus lisääntynyt merkittävästi. Tästä johtuen myös asioimistulkkauksen merkitys ja rooli on kasvanut dramaattisesti. Suomi otti ensimmäiset kiintiöpakolaisensa 1970-luvulla Chilestä ja jo vuonna 1979 Vietnamista. Nina Isolahti kiinnittää huomiota tänä aikana tulleiden pakolaisten Suomen tulkintarpeessa nimenomaan kielen puhumiseen, osaamiseen ja opettamiseen ja vietnaminkieli oli tulkkien tarpeen huomioiden erittäin käänteentekevä tulkkien rekrytoinnin ja kouluttamisen suhteen, kielelle, jolle oli erityisen vaikeaa saada tulkkeja tuona aikana (Isolahti 2015, 203). Itse tutkimusongelmani liittyy kieleen, kulttuuriin ja sen tuomiin haasteisiin.

Vuonna 1990 Suomeen saapuivat ensimmäiset somalipakolaiset. Jugoslavian hajotessa Suomeen pakeni serbejä, albaaneja, Bosnian muslimeja sekä kroaatteja. [...] Maahanmuuton kiihtyessä puhuttujen kielten kirjo laajeni ja tulkkausta tarvittiin yhä enemmän kielissä, joita ei Suomessa ennestään osattu (Isolahti 2015, 204).

Edellä oleva sitaatti kuvaa osuvasti, sitä suurta haastetta, jonka eteen Suomi 1990-luvun kuluessa joutui. Kiihtyvän maahanmuuton seuraus alkoi näkyä viiveellä tulkkikouluttajien määrän lisäämispakkona. Tästä on seurannut aika

ajoin, että aina ei ole ollut mahdollista täyttää tyhjänä olevia vakansseja päteville tulkeilla ja on jouduttu ottamaan epäpäteviä niin sanottuja wanna be-tulkeja. Toisaalta, ne jotka ovat saaneet riittävän koulutuksen, tulee tällöin tuntee molemmat kulttuurit tulkkauksilanteessa. He ovat tällöin ammatillisessa mielessä kahden kulttuurin välimaastossa.

3.3 Seksuaalitabut asioimistulkkauksessa

Erilaiset seksuaalitabut nivoutuvat jokaiseen yhteiskuntaan yksilöllisesti ja eri kulttuurien merkitysijoinä. Olen rajannut aiheeni seksuaalitabuihin, erittäin haastaviin ja hitaasti muuttuviin lohkoihin, ihmisten välisessä kanssakäymisessä. On tietenkin oma tulkintani käyttää määritelmiä hitaasti muuttuvia ja haastavia, mutta kuten tiedämme historiassa, seksuaalisuus on hyvin merkittävä kulttuuria muovaava tekijä. Otetaan esimerkiksi miehen ja naisen välinen monogaaminen tai polygaaminen avioliitto, riippuen kulloisenkin yhteisön tai yhteiskunnan mielityksistä. Historian saatossa, kyseiseen ajatteluun on kytkeytynyt tavalla tai toisella, vallan ja erilaisen kompensaation käsitteitä kuten muun muassa päällikön etuoikeudet (Niiranen 1986, 36 ja 43). Seksuaalitabut liittyvät usein seksuaalisen vallan ja kontrollin väliseen tiiviiseen vuoropuheluun, metaforisesti ja retorisesti. Keskustelu ei ole tällöin avointa, vaan suljettua ja liittyy perinteiseen tapaan käsitellä asioita, ilman todellista ihmisten välistä vuoropuhelua.

Tulen käsittelemään seksuaalikysymystä tulkkaukseen liittyen niin, että miten se säätelee ja luo omat mekanisminsa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, joiden osapuolina ovat tulkattava, tulkki ja viranomaiset ja joissain tapauksissa neljäs osapuoli, ehkä hiljainen, mahdollisesti äänekkäs, kuitenkin hallitseva osapuoli, aviomies, isä, äiti tai muu läheinen. Laajemmassa kuvassa tarkasteltaessa, juuri tämä lähiomaisen läsnäolo viestittää sanattomattakin jotain mahdollisista seksuaalitabuista.

Asioimistulkki on aina kahden kulttuurin välimaastossa, kuitenkin niin, että hänen oma kulttuuriperintönsä, joka on lähellä tulkattavaa auttaa ymmärtämään

tulkattavan näkökulmaa. Kahden kulttuurin välimaastossa tarkoittaa myös sitä, että henkilö eli tulkki on viettänyt merkittävän osan elämästään tulkkaustilanteen viranomaisten yhteiskunnassa eli tässä tapauksessa Suomessa. Oma kokemukseni kasvamisesta suomalaisessa yhteiskunnassa on merkittävä voimavara tutkimukseni kannalta kahden kulttuurin ymmärtämisen keskiössä. Minulla on tällöin mahdollisuus, aivan eri tavalla huomioida molempien kulttuurien näkökannat, kuin tulkilla, joka on ollut tulokulttuurissaan vasta jokusen vuoden. Nimittäisin itseäni, näin myös kulttuuritulkkiksi - molempiin suuntiin, sekä kotikulttuurini että suomalaiskulttuurin osalta - asioimistulkin lisäksi.

Seksuaalikysymystä on suomalaisessa asioimistulkkauskeskustelussa tutkittu vähän. Itse en ainakaan löytänyt suomenkielistä tutkimusta, enkä myöskään Turun alueelta tulkaamisen pro gradujen muodossa.

Asioimistulkin toimimista kahden kulttuurin välimaastossa niin, että tulkki tuntee viranomaisten kulttuurin sekä tulkattavan kulttuurin omakohtaisesti ei ole tutkittu suomenkielellä. Tarkoitan tällä sitä, että asioimistulkkia / kulttuuritulkkia tarkasteltaisiin omien kokemustensa kautta, kasvuympäristönä suomalainen kaupunki ja yhteiskunta, miten hän näkee kahden kulttuurin välissä kasvaneena itsensä ammattilaisena.

Suomenkielistä kirjallisuutta sukupuolen merkityksestä asioimistulkkaustilanteessa ei löytynyt, ja puhumattakaan ulkomaisesta, englanninkielellä. Sukupuolen merkitys on häivytetty asioimistulkkausoppikirjoista, tällöin sukupuolisensitiivisyyden maku alkaa olla lähellä. Ammattimaisuus ei saisi olla kiinni sukupuolesta. Tämä on neutralisoinut sukupuolen merkityksen. Kulttuurin osalta asioimistulkkauskirjoissa puhutaan vain yleisesti, keskittymättä mihinkään erityisesti.

4 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymys

Tutkimusaiheeni käsittelee asioimistulkkien kokemuksia seksuaalitabujen tulkkauksessa. Miten seksuaalisuustabut vaikuttavat ja minkälaisia haasteita se tuo tulkille kokonaisuutena? Miten eri tavoin erilaisen kulttuuritaustan omaavat tulkit suhtautuvat seksuaalisuuskysymyksiin tulkkausta tehdessään ja miten niihin suhtaudutaan? Toisaalta, pitäisikö tulkin ymmärtää - vaikka asioimistulkit ovat useimmiten kahden kulttuurin kasvatteja - seksuaalisuuden merkitys siinä kulttuurissa jossa tulkkaus tapahtuu ja tabujen merkitys?

Seksuaalikysymykset asioimistulkkauksessa tulee liittyä monikulttuuriseen toimintaympäristöön. Veronika Honkasalo nostaa esiin Östen Wahlbeckin näkemyksistä kolme merkittävää seikkaa yrittäessään valottaa lähestymistä monikulttuurisuuteen. Ensinnäkin miten monikulttuurisuus toimii kuvaavassa merkityksessä, toisin sanoen se sana sisältää essentialistisen käsityksen kulttuureista, jotka nähdään toisensa poissulkevinä. Puhutaan tällöin kulttuurien kohtaamisista ja kulttuuriset merkitykset ylikorostuvat ja puhetavat erottavat ”maahanmuuttajat valtaväestöstä (Honkasalo 2011, 18-19; Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 40).

Toiseksi Honkasalo korostaa Wahlbeckin näkemyksistä myös sen, kuinka monikulttuurisuus toimii ymmärtämisen ideologiana tai poliittisena tavoitteena toisin sanoen, miten esimerkiksi yhteiskunnan pluralismi tulisi organisoida. Eli, miten ihmisten kanssakäymistä säädellään. Tällöin se on kuitenkin enemmän poliittista retoriikkaa kuin toimintatapoja (Honkasalo 2011, 19).

Kolmantena seikkana monikulttuurisuus viittaa Honkasalon mielestä toimintaohjelmiin, erilaisilla yhteiskunnan alueilla. Näiden ajatusten taustalla ovat erilaiset yhteiskunnalliset teoriat, jotka pyrkivät käytännöllisiin lähtökohtiin. Yhteiskunta pyrkii tarjoamaan erilaisia ratkaisumahdollisuuksia, jotka liittyvät siihen, miten

erilaisia yhteiskunnallisia ongelmia voidaan ratkoa. Esimerkkinä Honkasalo mainitsee sen, miten oppilaiden erilaiset kulttuuritaustat voidaan huomioida opetuksessa ja miten monikulttuurisuuden tulisi näkyä koulun opetuksessa (Honkasalo 2011, 19).

4.2 Haastattelujen toteutus ja haastateltavien esittely

Osan haastatteluista tein ääninauhurille tallentaen esimerkiksi kahvilassa., Osan tallentaen puhelimeen liitettävällä internetin Voice record-sovelluksella ja iPhoneen facetime-sovelluksella. Pyrkimykseni oli, että haastateltavat olisivat fyysisesti läsnä, koska sanattomalla viestinnällä oli tutkimuksen tulkinnan kannalta alustavasti merkittävä rooli. Myöhemmin en sitten löytänyt sanattomalle viestinnälle sijaa.

Ennen haastattelua selostin haastateltaville kysymysten teeman ja aiheen eli mistä on kysymys. Toin esille, että saatan keskeyttää haastattelun, jos tarve vaatii, ja muistuttaa, että pysytään aiheessa. Kaikki riippui luonnollisesti haastateltavien yhteistyöhalusta ja persoonallisuudesta. Kysymykset haastateltaville muuttuivat ja tarkentuivat matkan varrella.

Yritin myös huomioida, miten haastateltava reagoi eri kysymyksiin eri tavoin esimerkiksi ilmeillä. Äänensävy ja eleet olivat myös tutkimukseni kohde, vaikka en lopulta löytänyt niille painoarvoa. Vaikka ne kertovat jossain määrin jopa enemmän kuin sanominen itsessään ja sanaton viestintä, olisi hyvä tuoda esiin tutkimuksessa sanottavan kanssa. Opinnäytetyöstäni olisi tullut hyvin laaja, jos olisin ottanut huomioon eleet ja ilmeet. Toisaalta jos minulla olisi ollut pari niin sen olisi voinut toteuttaa. Minun tehtäväni oli ohjata keskustelua, jotta se pysyisi tyyli aiheessa Vaarana oli, että haastattelu lipsuu liikaa aiheesta ja nauhoitusmateriaali menee osittain pilalle, jos en muista määrättyissä kohdissa painaa paussia.

Opinnäytetyöni aineistonhankinnassa käytin teemahaastattelua. Alkuvaiheessa toisena vaihtoehtona oli tehdä kysymykset paperille ja antaa haastateltaville täytettäväksi. Päädyin kasvotusten tehtävään teemahaastatteluun. En pitänyt

lomakehaastatteluja sopivana minun työlleni, koska epäilin, että haastateltavat eivät välttämättä saa kirjoitettua kaiken haluamaansa tai yksinkertaisesti tila voisi loppua kesken. Toinen syy teemahaastattelun valintaan oli myös kun alkusi minun piti ottaa huomioon haastattelijoiden ilmeet ja eleet. Teemahaastattelussa pystyy vapaasti esittämään kysymyksiä ilman järjestystä. Riippuu haastattelevasta vastauksen laajuudesta, sillä jokaisella haastateltavalla on omakohmainen kokemus.

Seuraavassa taulukossa 1 esittelen haastateltavani. He edustavat jotakuinkin kattavasti eri kulttuureja ja etnisiä ryhmiä näinkin lyhyeen tutkimukseen. Heidän nimensä ja henkilöllisyytensä olen suojannut ja viittaan alla olevilla tiedoilla heihin, kun puhun asioista, joihin he ovat antaneet lausuntonsa.

TAULUKKO 1. Haastateltavien sukupuoli, kieli, etninen tausta ja ikä

Sukupuoli	Kieli	Etninen tausta	Ikä
Nainen	Farsi	Iraninpersialainen	24
Nainen	Somali	Somali	50
Mies	Somali	Somali	38
Nainen	Sorani	Kurdi	30
Mies	Somali	Somali	39
Nainen	Venäjä, espanja ja englanti	Venäjä	45
Nainen	Sorani	Iranin-kurdi	24
Nainen	Turkki	Turkkilainen	43

Opinnäytetyöni pohjautuu haastatteluaineistoon, johon olen kerännyt kahdeksan haastateltavan vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

1. Kerro, millaisiin seksuaalitilanteisiin olet törmännyt tulkkaustilanteissa?
2. Miten koit edelliset tilanteet tulkkina?
3. Miten ratkaisit tilanteet tulkkina?
4. Miten toimisit nyt näissä tilanteissa tulkkina ja mitä opit niistä?

5. Vaikuttiko asiakkaiden (maahanmuuttajan, lääkärin tai kolmannen osapuolen) sukupuoli tai ikä tai jokin muu tekijä tulkkaustilanteeseen?
6. Miten tulkkaustilanteessa näkyi, että aiheena ovat seksuaalita-
but, vai näkyikö?

Näiden kysymysten avulla olen pyrkinyt analysoimaan kulloisenkin alakohtaisen kysymyksenasettelun kautta itse varsinaista tutkimuskysymystä.

4.3 Haastattelujen toteutus ja tutkimusaineiston analyysi

Opinnäytetyöni tulokset perustuvat haastatteluaineistoon, jonka pohjalta tein analyysit. Haastateltavia oli kahdeksan, ja he edustivat erilaisia etnisiä ja kulttuuritaustoja sekä ammatillisen pätevyyden tasoja. Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne jälkeenpäin. Ennen haastatteluja täytin tarvittavat lupalomakkeet. Sovin etukäteen haastatteluajankohdat jokaisen haastateltavan kanssa, paikan sekä ajan. Kysyin haastateltavilta 6 kysymystä sekä tarkentavia kysymyksiä.

Taulukoin vastaukset aiheittain ennen varsinaista analyysiä. Tämän jälkeen kävin aineiston tarkemmin läpi. Laskin esimerkiksi, montako kertaa jokin asia esiintyi vastauksissa ja luokittelin aineiston esiin nousseiden teemojen mukaan.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Seksuaalisuuskysymys asioimistulkkauksessa

Seksistä ja seksuaalisuudesta on lukuisia suomalaisia tutkimuksia. Esiin nousevia tausta-ajatuksia ovat olleet ”ajatukset seksuaalisuudesta sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneena ilmiönä, jonka merkitykset vaihtelevat iän, sukupuolen ja etnisen taustan mukaan” (Honkasalo 2011, 174, ks. myös Lehtonen 2003, 18; Aapola ym. 2005, 133-136).

Haastattelin kahdeksaa tulkkiä ja heidän vastauksissaan oli yhtäläisyyksiä ja hajontaa. Kun kysyin, millaisiin seksuaalitabuihin tulkki on törmännyt tulkkaustilanteissa, tulkit vastasivat seuraavasti.

- miesasiakkaan erektio-ongelma kaksi kertaa
- naisasiakkaiden yhdyntäkivut
- raiskauksesta syytetty nuori mies ja raiskauksen uhri (eri tapauksia)
- naisten koskemattomuudesta
- miesten vaikeuteen kertoa intiimiasioistaan naistulkille tai hoitajille
- naistenvaivoissa tabuaiheita
- tulkin sukupuoli ongelma jos on mies
- ympärileikkaukset erityisen haastavia
- raiskauksista ei usein tehdä rikosilmoitusta ja saatetaan vaieta täysin
- seksuaalitabuihin vastaanottokeskuksien infotilaisuudessa homoseksuaalimies joka tuli asian kanssa ulos psykologin vastaanotolla (ääniä alkuperäismateriaalista koostettu Excel-taulukko.)

Haastatelluista tulkeista kuusi oli naisia ja kaksi miehiä. Heistä äidinkieleltään farsin puhujia oli yksi, somalin kolme, soranin kaksi, venäjän yksi ja turkin yksi. Etniseltä taustaltaan heissä oli iraninpersialainen, kolme somalia, Iranin-kurdi, venäläinen, kurdi ja turkkilainen.

Tulkkien esiin nostamissa seksuaalitabuissa on molempia sukupuolia koskettavia intiimiasioita ja niihin liittyvää häpeän tunnetta. Toinen tärkeä seikka, mikä tulee huomioida, on sukupuolesta nouseva ongelma tulkattavan puolelta. Honkasalon mukaan ongelmallista asian käsittelyssä on se, että maahanmuuttajien seksuaalisuus asioiden ympärille ei ole esimerkiksi yhteiskuntatieteissä noussut merkittäviä näkökulmia. Honkasalon näkemys on, että valtavirtakeskusteluun on ollut vaikeata tuoda vaihtoehtoisia näkökulmia, muita kuin intiimi ruumis, väkivalta ja ”patriarkaaliset” perhekulttuurit. Diskurssi on hänen mukaansa tässä se, että maahanmuuttajanaiset ja -tytöt näyttävät seksuaalisten oikeuksien suhteen suomalaisnaisia ala-arvoisempina. Kun tarkastelee edellä olevia tiivistyksiä asioimistulkkien kohtaamista seksitabuista, voisi silloin helposti kääntyä vallitsevan diskurssin kannalle. Kun miettii tuota ”ala-arvoisuutta” minkä voi Honkasalon mukaan nähdä diskurssin kautta (Honkasalo 2011, 200-201), on yhtäältä kuitenkin totta, että maahanmuuttajanaisten kokemaa seksuaalista epätasa-arvoa on myös yksi tutkintalinja, eikä se silti poissulje sitäkin, että on paljon juuri Honkasalon vihjaamaa diskurssin vastaista seksuaalista emansipoituneisuutta suomalaissisarten tavoin. Tässä luvussa olen kuitenkin tutkimassa seksuaalisuuskysymystä asioimistulkkauksessa, sen ympärille nivoutuvaa seksuaalitabu ja sen aukaisemista.

Tulkattavien häpeän tunteesta yksi kuvaavin esimerkki on somalialaisen vuonna 1967-syntyneen naistulkin kertomus, että osalla tulkattavista on ollut suoranaisia fobioita mieslääkäreitä kohtaan. Kyseessä oli neitsyyden menettämistapaus (v. 1967-syntynyt somalinainen). Neitsyyttä pidetään suuressa arvossa somalikulttuurissa astuttaessa avioon. Neitsyyden menettämisen häpeää tulkkaustilanteessa voidaan hyvällä syyllä pitää erittäin tärkeänä aiheena kulttuuritulkeille. Somalikulttuurissa taas on syvälle juurtuneet patriarkaaliset tavat, käytännöt ja ideologiat, jotka sortavat naisia. Naisen päätehtävänä on varjella itsensä, perheensä ja yhteisönsä puhtautta. Ali-Adan ja Mpeka Nsenga lisäävät vielä opin-

näytetyössään, että: ”Kriteerinä ei välttämättä ole ollut fyysinen tai sosiaalinen kontakti vastakkaiseen sukupuoleen, vaan tietynlainen tilallinen käyttäytyminen, jota on arvioitu seksuaalimoraalisesti” (2010, 9-11). Veronika Honkasalon haastattelema järjestöyöntekijä kuvaa naisen seksuaalisuudessa ilmenevää pyhyyttä universaalisenä mystisenä ulottuvuutena, jonka hän paikantaa koskemaan eri yhteisöjä ja kulttuureja, mihin hän ei kuitenkaan lue suomalaisuutta. Hän lisää että siinä kun kulttuurit suojelevat omaa integriteettiään, johtaa se tyttöjen kohdalla mielettömiin ristikkäispaineisiin (2011, 154). Vuonna 1978-79-syntynyt somalitulkki kutsuu naisten koskemattomuutta kulttuurisidonnaiseksi:

Olen törmännyt sellaisiin tilanteisiin esim. naisten koskemattomuuteen. Kun selität tulkittavalle, niin hänen on vaikea ymmärtää esim. nainen voi sanoa omalle miehelleen ei, jos tämä ei halua, että häntä kosketellaan. Muutenkin erilaisiin seksuaalitabuihin, jotka ovat vahvasti kiinni kulttuurista. Esimerkiksi aina kun seksistä puhutaan, niin naisen vastaus on aina ei, mutta toisessa kulttuurissa sitä voidaan tulkita eri tavalla (vuonna 1978-79-syntynyt somalimies).

Somalitulkin mainitsema lause tulkinnasta eri kulttuurissa on pysähtymisen arvoisen. Ali Adanin ja Mpeka Nsengan mukaan: ”Somalinaisten seksuaalimoraalia koskevat sosiaaliset odotukset ja ihanteet ovat vastakohta suomalaisen kulttuurin liiallisena pidetylle seksuaaliselle avoimuudelle (2010, 11).” Viranomaisien on hyvä tietää kulttuuriset, kun tulkittavalla on mahdollisesti fobioita ja miesten ja naisten välisten suhteiden rajoittuneisuutta. Tulkin tulee siis osata toimia kahden kulttuurisesti vastakohtaisen odotusympäristön välissä, kun on kyse seksitabuista.

On toisenlaisiakin äänenpainoja. Feministisen liikkeen Angela McRobbie on nostanut esiin argumentin hunnutettujen naisten vapaudesta. McRobbie on lisäksi tähdentänyt, että kun solidaarisuudet irrotetaan toisistaan; ”luomalla siviilisaation ja modernisaation hierarkian, ja diskurssin joka juhlistaa länsimaisten tyttöjen vapauksia muotitietoisiin 'stringeihin’” [...] (Honkasalo 2011, 183-184; McRobbie 2009, 27).

Psykoanalytikko Sigmund Freudin mukaan tabun merkitys on kahdenlainen: ”yhtäältä se merkitsee pyhää ja pyhitettyä, toisaalta kammottavaa, vaarallista, kiellettyä ja epäpuhdasta (Pösö 2009, 163).” Persialaistulkki kertoo, että:

Kerran oli sellainen tilanne, kun miesasiakkaalla eli tulkattavalla oli erektio-ongelma ja minä naistulkkinä tein tulkkauksesta haastavan, koska tulkattava ei halunnut kertoa ongelmastaan. Häntä ujosutti, samaan aikaan aihe oli tärkeä, koska hän oli sen takia hakeutunut hoitoon. Se on mielestäni ollut haastavinta tähän mennessä (vuonna 1993-syntynyt iraninpersialaisnainen).

Naistulkki, on sen verran nuori itsekin, että asia saattaa tuoda lieviä häpeäntunteita, jotka helpottavat varmasti tulkin saadessa lisää kokemusta.

Sirkka-Liisa Ojasen ja Johanna Saresvuon mukaan: ”Puhujan virheellinen ääntäminen voi yllättää tulkin outoudellaan, vaikka kieli olisi moitteeton. [...] Ongelman avain on, tulkin tietoisuus siitä, että vierasta kieltä puhuvien ja standardikielestä poikkeavien ääntämisvirheet ja jossain määrin myös kielivirheet ovat samanlaisia ja lähes säännönmukaisia (1988, 84).” Jossain tapauksissa puutteellisella kielitaidolla voidaan yrittää peitellä seksuaalitabu-ongelmaa, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi.

Yksi niistä tilanteista oli raiskauksesta syytetty nuori mies.. [...]Tämä kyseinen nuori poika oli vaikea tapaus kun hän oli varttunut jossain arabian maissa ja sen lisäksi hänen somalian kieli oli aika huonoa ja hän yritti somalian kielellä puhua, mikä oli hyvin puutteellista. Kesti hetken ennen kun minä ymmärsin häntä ja hänellä olisi ollut oikeus arabiankielen tulkkiin, mutta hän ei halunnut, [...]. Silloin kun on syytetty jostain, niin kaikista puhutaan suoraan, eikä mitään salata. jokainen pienikin asia tulee esille ja kaikki yksityiskohdat tuodaan esille. Se oli hyvin kiusallinen tilanne ja kun jälkikäteen pohtisin, niin oli erittäin kiusallinen, mutta onneksi kyseinen tulkkaustilanne meni hyvin (vuonna 1967-syntynyt somalinainen).

Anneli Pohjola näkee, että: ”Ihmisten välisessä suhteessa auttaminen lähtee asiakaslähtöisyyden ideologiasta huolimatta aina liikkeelle myös auttajasta ja hänen kontekstistaan (2009, 81).” Seuraavassa kommentissa kurditulkki kokee,

että tulkattavan kokemus vaikutti häneen yllättävästi. Varmasti tämänkaltaiset yllätykset lievenevät teholtaan, kun tulkattavalle kertyy kokemusta.

Yksi niistä oli kyse miehen erektiohäiriöstä. Tulkkaus tapahtui etänä eli puhelimen välityksellä. Lääkärinä oli mies ja sairaanhoitajana nainen. Minulle tulkkina se oli vähän arka-aihe kun en ole aiemmin ollut samanlaisessa tilanteessa. Huomasin tulkattavan olevan hyvinkin avoin kertomuksistaan, mikä yllätti minut tulkkina ihan täysin. Ehkä siihen vaikutti se, että tulkattava oli vähän vanhempi ja kokemusta kertynyt matkanvarrelta (vuonna 1986-syntynyt kurdinainen).

Väestöliiton julkaisussa *Pari&Perhe*, 3/2008, joka koski seksuaalivalistusta maahanmuuttajanuorille, nousi esille käsitys nuorten seksuaalisesta tietämättömyydestä verrattuna kantaväestön nuoriin. Kyseinen artikkeli luonnehti ”suomalaisnuorten tietävän seksuaalisuudesta kaiken tarpeellisen. Maahanmuuttajanuoria kuvattiin tekstissä taas seksuaalisuuden suhteen tietämättömiksi, jopa *ihmiskehon* osalta. Edellä lainatun sitaatin tulkki, joka on siis 1986-syntynyt eli ikäiseni ”nuori” aikuinen on ollut nuorukainen noin kymmenen vuotta sitten, kun Honkasalo on tehnyt tätä artikkelia ja kun Väestöliitto on julkaissut kyseisen tiedonannon, on tämä kyseisen julkaisun suunnitelma siis tarkoitettu aikanaan siis minun ja nuorempien ikäisille ”tietämättömille” nuorille (2011, 176-177; Bredström 2005, 519). Kuitenkin jos nyt puhutaan tämän haastattelutekohetken aikaan 1986-syntyneestä tulkista, ei hän kuitenkaan niin nuori ole, ettei jotain jo tietäisi erektiohäiriöistä. Kuitenkin kurditulkki tuo esiin hämmennyksensä ja lievän ujoutensa tulkattavan ongelman edessä ja korostaa erektiohäiriöisen miehen kokemusta ja ikää asioista. Mielestäni on kuitenkin yksinkertaistamista sanoa, että kurdinaistulkin hämmennys olisi yksistään seurausta Väestöliitonkin tiedottamasta pitkästä ”tietämättömästä” viattomuuden ajanjaksosta nuoruudessa. Kuten Honkasalo tuo esiin myöhemmin tutkimuksessaan, niin seksuaalisuudesta ei vaieta nuorten tyttöjen keskuudessa: ”vaan siitä keskustellaan yhdessä tyttöystävien ja naisten kanssa (2011, 183).”

Saija Ranzin mukaan: [...] ”voidaan toisaalta nähdä, että uskonnollisen maailmankuvan merkitys ihmiselle erityisesti juuri moraalikysymysten kohdalla on

keskeinen. [...] Tällöin sukupuolinen käyttäytyminen on tarkoin jaoteltu oikeaan ja väärään (2009, 210).”

Olen törmännyt erilaisiin tilanteisiin ja yleisempiä on ollut naistenvaivoista, joissa on tehty joitain tutkimuksia.[...] Ja välillä kun he kertovat vaivoistaan niin he kertovat kiertoilmauksien kautta, mistä on vaikea päätellä, että mitä hän oikein tarkoittaa. Jotenkin yritetään vältellä sitä aihetta [...] Eli ei mennä suoraan asiaan vaan kiemurrellaan (vuonna 1978-79-syntynyt somalimiestulkki).

Edellä olevassa tapauksessa tulkettava toimii oman moraalikysymystensä vaikuttamana, koska hän kokee voimakasta häpeän tunnetta puhua vieraille miestulkille intiimialueiden hygieniasta. Tulkki analysoi tilannetta taas kypsän tottuneen oloisesti, siinä varmasti auttaa kokemus.

Joskus jopa raiskaustapaukset saattavat olla sen verran vaikeita asioita käsiteltäväksi, että mieluummin yleensä vaietaan, kuten seuraavasta käy ilmi.

Turun tietyillä alueilla valitettavasti tapahtuu paljon törkeitä rikoksia esim. törkeitä raiskauksia. Kerran oli sellainen tapaus, jossa asianomistaja oli epäilty raiskauksesta ja hän oli täysikäinen, mutta uhri oli alaikäinen. Asianomistaja ei tiennyt uhrin olevan alaikäinen kun vasta istunnossa selvisi. Se oli henkisesti vaikea tulkkaus. Uhri ei ollut venäläinen, mutta se ei mitenkään kuulu meidän kulttuuriin. Meillä ei yleensä tapahdu tällaisia, että paljastettaisiin. Yleensä ei tehdä rikosilmoitusta ja vaietaan asiasta täysin (vuonna 1972-syntynyt venäläisnainen).

Arja Mikluhan mukaan: ”Venäläiset miehet voivat kosketella naisia, eikä kyse ole mistään seksuaalisesta ahdistelusta, mitä suomalaiset naiset voivat olettaa, vaan venäläiset koskettavat toisen huomion saamiseksi.” Olen ymmärtänyt niin, että venäläisessä kulttuurissa korostuu ajoittain miesten ylimaskuliininen käyttäytyminen. Venäläistulkki toteaa, että heillä, ei yleensä tapahdu sitä, että paljastettaisiin raiskaus. Raiskaustapausten tabuissa on yleisesti kyse Eva Morenon mukaan siitä, että syyllisyyden tunne joka kohtaa raiskattua naista, liittyy haavoittuvuuden tunteeseen, jota hallitseva maskuliininen näkökohta pitää heikkoutena (1995, 220). Näin monet naiset, venäläisestäkin kulttuurista, saattavat kammoksua oman haavoittuvuutensa haastamista.

Kurdikulttuurista puhuttaessa otan huomioon sen, että olemme olleet ilman omaa itsenäistä kansallisvaltiota ja olemme joutuneet historian aikana omaksumaan valtakulttuurin muilta. Tästä johtuen myös kielellinen modernisaatio, koskien muun muassa seksuaalisanastoa on jäänyt kesken, olemme menneet valtakulttuurin ehdoilla tässä asiassa.

Olen törmännyt sellaisiin seksuaalitabuihin vastaanottokeskuksien info-tilaisuuksissa, josta puhutaan seksuaalisuudesta ja annetaan infoa seksuaalisuudesta käyttäytymisestä. [...] Meidän kulttuurissa ei ole sellaista seksuaalista kasvatusta ja sen takia sanasto on jäänyt hyvin pieneksi [...] Joissakin kohdissa jouduin selittämään asioita ja sitä on tullut vastaan aika monta kertaa, koska mä en tiedä sellaista hyvää vastaavaa sanaa tai termiä, mitä minä voisin käyttää. Esimerkiksi mitä nimitystä käyttäisin masturbaatiosta kurdin kielellä. Ja tämä kaikki johtuu siitä, että ei ole sitä seksuaalista kasvatusta, mitä jo aiemmin mainitsin ja kuitenkin kun nämä seksuaalitabut ovat niin vaiettuja (vuonna 1993-syntynyt Iranin-kurdinainen).

Anneli Pohjola näkee, että kulttuurinen syvärakenne muuttuu hyvin hitaasti ja tabut säielöytyvät sen kerroksiin ja hän jatkaa, että: "Ajan myötä ne saavat silti uusia muotoja, sisältöjä ja tulkintoja, ja ne verhoutuvat institutionaalsiin käytäntöihin aikaisemmasta eroavilla tavoilla. Yhteistä entiseen on se, että kysymyksessä on jotain salattua, vaiettua, mystifioitua, vaihtoehdotonta ja usein myös kiellettyä (2009, 247)." Kurdikulttuurissa seksuaalitabujen syvärakenne on jämähtänyt ja kuten edellä olevasta kurditulkin lausunnosta voi selvästi nähdä, on hän joutunut etsimään suurella vaivalla sanalle masturbaatio soranin kielellä vastaavan termin. Kuten hän mainitseekin, että heillä ei ole seksuaalista kasvatusta ja, että seksuaalitabut ovat niin vaiettuja asioita eli mystifioituja ja usein kiellettyjä. Toisaalta olisin silti varovainen tulkitsemaan asiaa pelkästään tietämättömyydeksi terminologiasta tulkin kohdalla, kyse voi olla myös osittain häpeästä, kun hän tulkkasi seksiasioita kymmenpäiselle miesjoukolle. Turkinkurdi-taustainen kirjailija Elif Shafak kuvaa kirjassaan *Kunnia*, sitä, miten miehen kunnia erottaa naisen häpeän lasta nimettäessä Turkin maaseudulla vuonna 1953:

Lapsi voitiin nimetä Kunniaksi, kunhan se oli vain poika. Miehillä oli kunniaa. Vanhoilla miehillä, keski-ikäisillä miehillä ja jopa niin nuo-

rilla koulupojilla, että he tuoksuivat yhä äitinsä maidolta. Naisilla ei ollut kunniaa. Sen sijaan heillä oli häpeä. Ja kuten kaikki tiesivät, Häpeä olisi aika kurja nimi kannettavaksi (Shafak 2013, 30).

Anneli Pohjolan mukaan: ”Ihmisten välisessä suhteessa auttaminen lähtee asiakaslähtöisyyden ideologiasta huolimatta aina liikkeelle myös auttajasta ja hänen kontekstistaan.” Seuraava tilanne kuvaa mielestäni hyvin sitä, että miten tulkin oma ajattelu on etusijalla ja autettavan eli tulkattavan tilanne seuraa perässä.

Olen törmännyt sellaisiin tulkkauksilanteisiin kun kyseessä on ollut homoseksuaali mies, jonka tulkkinä on naistulkki ja nämä tulkkaukset on tapahtunut psykologin vastaanotolla. Kaikki homoseksuaaliset ihmiset, jotka ovat Suomeen tulleet, ovat pitäneet kaiken salassa omassa maassaan eli he ovat tulleet vasta täällä Suomessa kaapista ulos. [...] Oli todella vaikeaa, koska jotenkin minä naisena kun tulkkauksen homoseksuaalisuudesta. (vuonna 1973-syntynyt turkkilaisnainen).

Turkkilaistulkki kokee naisena erityisen vaikeaksi tulkata, turkkilaismiehen homoseksuaalisuudesta. Pelkästään se, että hän kertoo homoseksuaalien elävän kaapissa Turkissa tuo esiin pulman. Kuinka puhua sellaisesta kontekstissa, jonka olemassaolo pyritään kieltämään ja kuitenkin hän on maassa, jossa - kuten hän itsekin mainitsee – on mahdollista tulla kaapista ulos. Turkissa on mahdollista myös elää avoimesti. Turkki on sekulaarinen maa, jossa on ollut jo vuosia muun muassa pride-kulkueita ja, joihin on osallistunut tuhansia ihmisiä, vaikka kyseisiä kulkueita on nyttemmin kielletty kokoontumasta (<http://www.ksml.fi/ulkomaat/Turkissa-Istanbulin-Pride-kulkue-kiellettiin-turvallisuussyistä/1006556>). Varmasti salaamista on, mutta tulkinnoissa tulee olla varovainen. Voihan olla, että tulkki itse kokee häpeää puhua näistä asioista, omasta taustastaan riippuen. Kyse on siis siitä, että on kulttuurisesti kahlitsevaa ylittää sukupuolten sovinnaisuuden rajoja. Asioimistulkin eettisissä säännöissä sanotaan, että: ”Tulkki on puolueeton viestinvälittäjä eikä anna tunteidensa, asenteidensa ja mielipiteidensä vaikuttaa työhönsä.”

Kun tarkastellaan ratkaisuvaihtoehtoja anonyymisti seksuaalitabutilanteissa, sain seuraavankaltaisen yhteenvedon:

- Ammattimaisuus ja hienovaraisuus
- Tulkilla oltava katsekontakti, mutta hän yrittää vältellä sitä näissä tilanteissa. Rauhallisuus on tärkeää.
- Vertailemalla molempia kulttuureja keskenään.
- Menee ammattisäännöstönsä mukaisesti. Ei ole hänen tehtävänsä ratkaista tabuasiaa.
- Pyytänyt viranomaiselta lupaa selittää äidinkielellään asiakkaalle. Tulkattavan suostumus.
- Tulkki ei voi ratkaista mitään, koska tulkki on puolueeton.
- Hän jatkoi kääntämistä ja yritti vajavaisella soranin seksiterminologialla selittää asian ymmärrettävästi.
- Hän yritti selittää termit, joihin ei ollut vastinetta. Turkin kulttuurissa homous on tabu (Äänialkuperäismateriaalista koostettu excel-taulukko).

Selkeästi osa asioimistulkeista on sitä mieltä, että ratkaisu on seksuaalitabuasioissa ammattimaisuudessa, ammattisäännöstössä, viranomaisen luvalla ja puolueettomuudessa. Sitten taas osa tulkeista menee oman mielensä mukaan; katsekontaktin puute ja oman asenteellisuutensa peittelemisyrietykset liittyen esim. homoseksuaalisuuteen. Toisilla taas ratkaisut perustuvat maalaisjärkeen tai vimmattuun yrittämiseen, kuten; rauhallisuus, vertaileminen tai jatkaminen vajavaisella seksiterminologialla asian selittämisessä. Näissä tuloksissa voidaan havaita ristiriitaisuuksia ja vajavaista ymmärrystä tulkin tehtävien omaksumisesta, toisaalta kylmän viileätä rutiinia. Veronika Honkasalon monikulttuurisuusprojektissaan maahanmuuttajanuorten parissa huomioi nuorten tyttöjen kohdalla, että heidän näkökulmansa seksuaaliasioista puhumiseen oli heidän luottamuksen saavuttaminen ja sen solmiminen sekä se, että: "Kun luottamus on lunastettu, myös seksuaalisuudesta voidaan puhua (2013, 192)." Näissä ratkaisuvaihtoehtoisissa ja Honkasalon tutkimuksessa eroavaa toki on se, että tulkilla ei ole usein aikaa pidempään luottamukseen solmimiseen, vaan asioissa tulee edetä varsin nopeasti. Toinen seikka on toisinaan ikä (osa tulkattavista on nuoria tai nuoria aikuisia), mutta toisaalta jos seksuaali-asioista puhuminen on nuorem-

mallekin ihmiselle vaikeaa, niin voi se olla sitä myös vanhemmalle. Huomioitava on kuitenkin tässä se seikka, että luottamus on eräs keskeinen elementti, kun pyritään saamaan tulkkaustilanteessa tulkattava avautumaan ja mielestäni osa vastauksista on varmasti sen tasoisia tässä tutkimuksessa, joissa luottamus on saavutettu, niistä lisää tuonnempana.

Tulkkauksen seksuaalitabut ovat hankalia käsiteltäviä aiheita jopa tulkeille, päinvastaisistakin argumenteista huolimatta. Oli kysymys sitten naisten ympärileikkauksista, naistenkoskemattomuuksineen, seksitabun ja oman häpeän peittely-yrityksistä tai erektiohäiriöistä, niin asioimistulkkien on hyvä henkisesti ja tiedollisesti valmistautua erilaisiin yllättäviinkin tilanteisiin koskien seksuaalitabuja ja hienosäätää kuinka toimia asianmukaisesti.

Kysyin iraninpersialaiselta naiselta, miten hän oli kokenut tulkkaustilanteen seksuaalitabut ja hänen vastauksessaan ilmenee kahden eri kulttuurin välinen ristiriita. Toisaalta viranomaiset ovat suomalaisen pidättyväisiä ja ilmeettömän välipitämättömän oloisia, toisaalta taas suomalaisille länsimaalaisina seksuaaliasiat eivät ole ongelma, mitä ehkä korostaa juuri se, mitä tulkki mainitse kysymysten normaalista etenemisestä ja vähäisestä kiinnostuksesta itse kulttuuriin ja sen tuomiin mahdollisiin paineisiin. Mikä lausunnossa on merkillepantavaa, on se, että viranomaiset eivät välttämättä tienneet tulkattavan kulttuuritaustasta. Viranomainen on kuitenkin nimenomaan se taho jonka tulee tietää ja olla tietoinen tulkattavan kulttuuritaustasta. Sanoisin asian näin, toki he sen tiedostavat, mutta, suomalaiseen kulttuuriin sisältyy piirre määrätynlaisesta flegmaattisuudesta, jossa yhdistyvät melankolisuus ja hidasluonteisuus. Ensimmäinen lause, jossa haastattelemani tulkki kertoo, että tulkattavat kokevat seksuaali-aiheet vaikeiksi ja erityisesti avoimen puhumisen vaikeaksi on uskottavaa.

Persialaistaustainen tulkki näkee oman roolinsa seksuaalitalbutulkkaustilanteessa mediaalisena, jolloin hän pyrkii käyttämään sanoja/termejä, jotka eivät olisi niin noloja tai hävettäviä ja kuten hän asian ilmaisee: [...] ”ja ehkä enimmäkseen asiallisia termejä tai ettei sanota suoranaisesti varsinaista asiaa. Olen joskus pyytänyt viranomaisilta tauon tulkkauksista ja selittänyt asian tulkattaval-

le, että nämä minun kysyttävät kysymykset ovat viranomaiselta, eikä niistä tarvitse pahastua (vuonna 1993-syntynyt, iraninpersialainen nainen).” Kiinnostavaa on se, kuinka hän painottaa sitä, että hän itse käyttää asiallisia termejä, kun taas viranomaisten käyttämät ovat niitä noloja. Tämä riippuu tietenkin siitä miten asiaa tarkastellaan. Ammatillisesti niissä ei todennäköisesti ole mitään hävettävää, mutta kun kyseessä on tulkittavan näkemys, se tulee ottaa huomioon tulkkaustilanteessa eli miten tulkki siihen reagoi. Tässä tulkki ikään kuin adoptoi tulkittavan odotettavan reagoinnin.

Eräs skenaario on se, että mies, joka pitää itseään oikeutettuna seksiin naisen kanssa, joka hyväksyy sen minkä mies näkee seksuaalisena velvollisuutenaan. Näiden miesten vaatteet saada odotuksensa täytetyiksi kiihottaa heidän tunteitaan niin, että heillä on oikeus tuhota naisen tahto dominoinnillaan. (Moreno 1995, 236).

Eva Moreno kertoo raiskaamisen psykologiasta, vastaansanomattomasti sen, kuinka raiskaus, on naiselle, valtakamppailu omaan itseensä. Raiskaaja, useimmiten tuttu mies, saattaa nähdä oikeutenaan raiskata, keinona tehdä näin tyhjäksi naisen oikeutus omaan ruumiiseensa ja muistuttaa miehen seksin vaatteesta, päinvastoin, naisen velvollisuutena.

Siitä, miten asioimistulkki kykenee toimimaan raiskauksen uhrin suhteen, riippuu paljon, mitä hän ymmärtää ensinnäkin tulkittavan taustamaan ajattelusta ja toiseksi miten hän tulkitsee oman asuinmaansa ajattelua, näin ollen voidaan sanoa, että kyseessä on silloin kulttuuritulkki. Kun asiaa viedään pidemmälle, voi olla, että vaatimukset kasvavat. Tulkittava voi vaatia, määrätyn sukupuolen edustajaa häntä avustamaan. Kuinka tulkki tällöin toimii?

Nina Isolahun mukaan pelkkä hyvä kielitaito ei riitä tulkkamiseen, koska keskustelijoiden kulttuurienväliset erot voivat olla suuret, ja Isolahti jatkaa: ”Tällaisessa tilanteessa puhuja ei välttämättä osaa huomioida puheessaan kuuntelijan vastaanottokykyä, ja samaan aikaan kuuntelija on kykenemätön ymmärtämään viestiä, sillä kuuntelijalta puuttuu tarvittava kulttuuritietous. [...] tulkki on ainoa henkilö, jolla on tietoa molemmista kulttuureista ja ongelmasta, joka syntyy kulttuurien erilaisuudesta (2015, 198)”

Yleensä naistulkattavat toivovat, että olisi naislääkäri ja naistulkki, mutta aina se ei ole mahdollista. Yleensä elekielestä näkee kun naistulkattavat ovat vaivaantuneita ja kiusaantuneita. Silloin selitän tilanteen, että ei hätää kyse on sinun terveyteen liittyvistä asioita ja jos tutkitaan niin minä voin poistua. Mä annan tavallaan helpotuksen heille, jotta se tilanne ei olisi niin kiusallista. Tulkit ovat vaitiolovelvollisia eikä he voi kertoa asioita eteenpäin. Jos on esim. iäkäämpi ihminen kyseessä niin sanon, että olen kuin poikasi tai olen kuin veljesi, jotta tulkattavalla tulisi rennompia oloja ja avoin (v. 1978-79-syntynyt somalimies).

Oheinen sitaatti kuvaa sukupuolen korostuneisuutta tilanteissa joissa kulttuurin merkitys nousee esiin. Tässä kyseisessä tapauksessa naistulkattava toivoo nimenomaan naislääkäriä ja naistulkkia, mutta aina se ole mahdollista. Kyseinen tulkki ratkaisee tilanteen niin, että hän vetoaa tulkattavan terveydentilaan ja pyrkii näin rakentamaan luottamuksen. Hän antaa tässä myös mahdollisuuden joustaa periaatteestaan, hyväksyttämällä lähtönsä tai muun seikan tulkattavalla. Shukri Ali-Adanin ja Paulette Mpaka-Nsengan mukaan: ”Somalikulttuurissa naisilla ja miehillä on tiukasti omat yhteisönsä, joihin vastakkaisella sukupuolella ei ole mahdollisuutta päästä (2010, 10).” Lähes poikkeuksetta tulkki on itse kyseisestä kulttuurista, joten kulttuurintuntemus on luontaisetu. Kyse on enemmänkin siitä, että viranomaisten jotka käyttävät tulkkia, tulisi olla valveutuneita ja ymmärtää kulttuurieroja. Tärkeämpää kuin tämä on vielä se, että miten tulkki ratkaisee tilanteen tulkattavan sekä viranomaisen eduksi. Kyseisessä tapauksessa tulkki rauhoittelee ja on valmis siis siirtymään pois tai toisessa tapauksessa hän vetoaa nuorempaan ikäänsä suhteessa tulkattavaan. Tulkilla tulee siis olla ”pelisilmää”.

Vuonna 1986-syntynyt kurdinainen kertoo kuinka: ”Monesti kun on ollut naistulkattava ja mieslääkäri niin silloin tulkattava ei ole halunnut avata asiaa kunnolla tai ole suostunut tutkimuksiin tarkoitan intiimialueiden (gynekologi). Toki on ollut niitäkin naistulkattavia, joita asia ei ole haitannut.” Edellä mainittu tapaus ei periaatteessa poikkea edellisestä, muuten kuin tulkattavan ja tulkin sukupuolen suhteen. Kuitenkaan, nämäkään tapaukset eivät toistu samanlaisena jokaisessa oletettavassa seksissä, sukupuolisuutta tai intiimialueita koskevassa asiassa, aivan kuten kurditulkki huomauttaakin. Kysyttäessä häneltä miten hän ratkaisi

seksuaalitabutilanteen niin hän vastaa, että: ”En oikeastaan mitenkään. Menin ammattisäännöstön mukaisesti. Toki ne oli minulle kiusallisia, mutta omasta mielestäni suoriuduin hyvin.” Tässä haasteltava sitouttaa itsensä ammattisäännöstönsä, toisin kuin edellinen joka vetoaa maalaisjärkeen. Hän myös sanoo jatkavansa samalla tavalla myös vastaavissa tilanteissa: ”Toimisin ihan niin kuin ennenkin, mutta kiinnitän jatkossa enemmän koulutukseen (v. 1986-syntynyt kurdinainen).”

Saijan Ranzin mukaan: ”Naisen seksuaalinen toimivuus on näyttäytynyt järjestelmän näkökulmasta useimmiten tällaiselta sopimattomalta elementiltä, sillä sosiaalisissa rakenteissa naisen rooli on ollut tiukka ja kulttuurillisesti määritelty - nähdäänhän nainen, seksuaalisuus ja avioliitto edelleenkin toisiinsa tiiviisti kietoutuneina (2009, 213).” Ranz viittaa puheenvuorossaan länsimaiseen ajatteluun menneessä aikamuodossa, mutta sen voi tässä yhteydessä liittää muista kuin länsimaisista kulttuureista tulevien vastaavanlaiseen näkökulmaan naiseen ja sosiaalisiin rakenteisiin. Naisten seksuaalisesta toimijuudesta puhuttaessa, paljastaa se implisiittisesti yleisemmät asenteet seksiin ja seksitabuihin, niin miehillä, nuorilla, vanhoilla jne. Naisten seksuaalinen toimijuus on isommassa kuvassa naisten oikeuksien mittaja yhteiskunnallisena arvoyksikkönä, ja myös yhteiskunnallisen tasa-arvon mittari. Veronika Honkasalo kuitenkin tähdentää, että tasa-arvo vaatimukset sisältävät piiloviestin ikään kuin länsimaisen kulttuurin paremmuudesta. Silloin kun Suomessa vedotaan maahanmuuttajien kohdalla vaatimukseen kunnioittaa miehen ja naisen tasa-arvoa, pyrkii se samalla luomaan hierarkian, meidän ja ”niiden” välille. Samalla ajatellaan, että suomalaisille tasa-arvo on jo saavutettu etu, kun taas ”muut” eivät ole sitä niin suuressa määrin omaksuneet (2011, 102).

Anneli Pohjola näkee, että tabut ovat kulttuurisesti ohjautuneita, sosiaalisesti rakentuneita ja yksilöllisesti todentuvia. Ne ovat historian tuotetta ja niiden taustalla on myyttejä, uskomuksia ja moraalisesti latautuneita suhteita. Ne sisältävät myös oletetun ja odotetun käyttäytymisen koodiston, jonka pohjalta ihmisten toimintaa ohjataan ja arvioidaan (2009, 248). Kun tabut ovat vahvasti arvolatautuneita, niin sukupuolen merkitys seksuaalitabuista puhuttaessa asettuu yhdeksi suurimmaksi esteeksi.

Yleensä kun naiset ovat yksin siinä tilanteessa, silloin he pystyvät avoimesti puhumaan siitä. Jos on kyse seksiin liittyvästä, ja mies olisi naisen mukana, silloin on vaikeaa puhua siitä. Erityisesti miehet eivät ymmärrä tai he pitävät jonkinlaisena loukkauksena jos on esim. naistulkki silloin hävettää suunnattomasti puhua seksiin liittyvistä asioista. Nuoriakin hävettää puhua seksiin liittyvistä asioista ja heidänkin on todella vaikeaa puhua seksiin liittyvistä asioista. Vanhemmille naisille on helpompaa tulkata kun heiltä löytyy paljon kokemusta (v. 1993-syntynyt iraninpersialainen nainen).

Veronika Honkasalon mukaan nuorisotyöntekijöiden seksuaalikasvatukseen liittyvissä pohdintoissa tyttöjen turvallisuus asettuu yhteiseksi hyväksi, tämä edellyttää silloin seksuaalisuuden oppimista vanhemmilta salassa. Vanhempien ja nuorten elämät ovat myös sisällöllisesti eriytyneitä, iän ja kulttuurisen kiinnipitämisen mukaan (2011, 142 ja 144). Edellä olevassa iraninpersialaistulkin sitaattissa nousee esiin nuorten häpeä puhua seksiin liittyvistä asioista, toisaalta se, että nuoret ja vanhemmat Honkasalon mukaan elävät varsin erityneesti, nousee esiin tulkin puolelta vahvana kulttuurilatauksena. Vanhemmat ja nuoret elävät kuin kahdessa eri maailmassa, kuitenkin rinnakkain. Sukupuolen merkitys korostuu tulkin tulkattaessa ja kuinka tulkattava odottaa määrätynlaisia sukupuoleen liittyviä asioita.

Shukri Ali-Adan ja Paulette Mpaka-Nsenga näkevät, että: ”Etnisessä, uskonnollisessa ja kulttuurisessa vähemmistöasemassa yhteisöllisten normien tiedostaminen korostuu. Normia verrataan ja terävöitetään myös suhteessa suomalaiseen kulttuuriin ja suomalaisista elintavoista tehtyihin tulkintoihin (2010, 11).” Tämä näkyy seuraavan somalinaistulkin puheenvuorossa seuraavasti:

Ensinnäkin se edellinen tulkkaustilanne nuoresta pojasta, niin jos olisin tiennyt, että kyseessä on juuri nuori poika, niin en olisi suosunut tulkkaamaan, koska minun mielestäni nuori mies olisi paljon sopivampi tulkiksi kuin minä. Ei ole kiva kun käydään läpi kaikki naisen sukuelimet läpi ja kun paikalla on kaksi miespoliisia, asianajaja ja nuori mies niin se on aika kiusallinen tilanne. Meidän kulttuurissa on hyvin vaikeaa selittää näitä asioita (vuonna 1967-syntynyt somalinainen).

Vuonna 1967-syntynyt somalinaistulkki tuo esiin varmasti oman sukupolvensa konservatiivisemmat näkemykset sukupuolten eriyttämisestä. Hänelle somaliyh-teisön yhteisölliset normit näyttäytyvät vahvempina.

Shukri Ali-Adan ja Paulette Mpaka-Nsenga tuovat esiin Somalian patriarkaali-sen perhekäytännön ja tytön valmistamisen naisen rooliin ja että: [...] ”hänen siveytensä ja puhtautensa perheen kunnian ja sosiaalisen statuksen säilyttäjänä sekä tätä kautta isän sukuperän vahvistajana. Tytön siveydellä ja puhtaudella on somaliyh-teisössä tärkeää kulttuurinen ja sosiaalinen merkitys (2010, 15).”

Monesti kun kyse on naisten ympärileikkauksesta, niin silloin on hyvin vaikeaa ja haastavaa puhua miestulkille eikä jotkut juuri halua puhua tai ei suostu puhumaan jos on miestulkki. Moni heistä halua-vat mieslääkärikin. Monesti on ollut sellaisia tilanteita, että tulkat-tava on sanonut jos olisi tiennyt, että täällä on miestulkki ei olisi edes tullut paikalle. Ja usein he haluavat siirtää ajan toiselle ajan-kohdalle, jolloin olisi mahdollista saada naistulkkia (vuonna 1978-78-syntynyt somalimies).

Somalimiestulkin puheissa on ristiriitaisuutta, kun hän sanoo, että ympärileikattu nainen ei halunnut puhua miestulkille, mutta kuitenkin mieslääkärille. Muuten tulkin kertomus tuo esiin sen, kuinka haastavaa tulkin on kohdata oman kulttuu-rinsa tulkattavien vahvoja periaatteita sukupuolten pitämisestä erossa toisistaan virallisissa yhteyksissä kun on kyse intiimiasioista.

Seuraavassa esimerkissä venäläisnaistulkki ymmärtää tulkattavan raiskaukses-ta epäillyn miehen kantaa ja pitää raiskauksen uhreja ainakin jossain määrin opportunistisina.

Joskus niiden istuntojen jälkeen tuntuu pahalta asianomistajan puo-lesta, vaikka tämä kuulostaa ristiriitaiselta. Monesti naiset käyttävät suomalaisen lainsäädännön ja sen koko tilanteen hyväksi vaikka siinä kohtaan molemmat osapuolet ovat suostuneet tekemään. Tarkoitin sitä, että silloin kun huvittaa niin ollaan ja tehdään, mutta kun kaduttaa niin voisi tehdä rikosilmoituksen (vuonna 1972-syntynyt venäläisnainen).

Suomalaisessa yhteiskunnassa naisten ei pääsääntöisesti tarvitse olla miehittäjän riippuvaisia ja he tietävät, että lainsäädäntö suojelee heitä. Voiko tulkkia sitten käyttää hyväksi raiskaustapaustulkkauksissa, riippuen kumpaa sukupuolta hän sattuu olemaan? Voiko tulkkia manipuloida? Nämä ovat retorisia kysymyksiä, joihin ei välttämättä ole oikeita tai väriä vastauksia, mutta miettimisen aiheita ne antavat.

Asioimistulkin ominaisuus on ennen kaikkea olla myös kulttuuritulkki, samalla pyrkien minimoimaan sukupuolen merkityksen ammattimaisena toimijana. Valittavan usein se ei ole vain mahdollista. Asioimistulkkiensa oma henkilökohtainen kasvaminen kahden kulttuurin välissä tarkoittaa sitä, että sosiaalinen sukupuoli on merkittävämmässä roolissa kuin moni ehkä haluaisi myöntää.

Sosiaalisen sukupuolen perinteiset rooliodotukset ja ammattimainen toiminta, joka on sukupuolesta vapaa, törmäävät väistämättä, tällöin moni on valmis joustamaan ja tinkimään periaatteistaan ja tekemään tulkkaustilanteissa kompromisseja. Tämä ei aina tarkoita huonoa ammattitaitoa. Kyse onkin enemmän siitä, että määrätynlainen joustavuus on paikallaan silloin kun ollaan ajautumassa niin sanottuun pattitilanteeseen. Paikallaan on myös eräänlainen pelisilmä, osata rauhoittaa tai mennä ihan vain ammattisäännösten mukaan. Olennaista on pyrkiä ratkaisemaan tilanne molemmille osapuolille niin, että kumpikaan ei menettäisi kasvojaan. Toisaalta kun otetaan huomioon tulkin sukupuoli ja siihen kohdistuvat sosiaalis-normatiiviset odotukset oman yhteisön taholta voi tämä muodostaa joskus ylitsepääsemättömän esteen hankkia tulkittavan luottamus. Sosiaaliset rakenteet ja kulttuurillinen määritelmä naisen roolille ovat hidasteita, mutta eivät ylitsepääsemättömiä esteitä. Niihin tulee vain tulevaisuudessa kiinnittää entistä enemmän huomiota.

5.2 Asioimistulkki kahden kulttuurin välimaastossa

Asioimistulkin tehtävien mukana on myös tullut ilmeisen paljon seksuaalitabuja, mikä on varsin ilmeistä. Sitä mukaa kun Suomi on kansainvälistynyt, ovat erilai-

set vaikeat aiheet lisääntyneet. Iraninpersialainen vuonna 1993-syntynyt nais-tulkki muistelee seksuaalitabutulkkaukseen liittyen seuraavaa:

Kulttuuritasolla nämä tilanteet ovat tulkattaville vaikeita aiheita eikä niistä puhuta yleensä avoimesti. Viranomaisille nämä seksuaalita-but eivät olleet mitenkään arkoja [...], eikä viranomaiset välttämättä tiedä tulkattavan kulttuuritaustasta. Viranomaiset kyselivät kysy-myksiä normaalisti kun olisi suomalainen vastassa eli toisen sano-en tulkattavan kulttuuritaustaa ei huomioitu lainkaan (vuonna 1993-syntynyt iraninpersialainen nainen).

Anneli Pohjolan mukaan ongelmallista on nimenomaan se, miten kohdata on-gelmien kanssa elävä ihminen (81, 2009). Vuonna 1967-syntynyt somalinainen kokee, että hänen on vältettävä katsekontaktia asiakkaan kanssa, vaikka tulkkia ohjeistetaan nimenomaan tekemään niin, kuten hän itsekin myöntää. Kysymys onkin tässä kohtaa siitä, että kyseinen tulkki toimii ammatissa, jossa tulee olla tekemisissä aikuisten tulkattavien kanssa, joilla saattaa olla taustallaan monia ongelmia. Ali-Adan ja Mpeka Nsenga nostavat esiin (islamin) uskonnon käyttäy-tymissäntöjen perusohjeen, jossa naisen kunniallisuuttaan varjellakseen tulee luoda katseensa maahan, sillä näin heidän mukaansa varmistetaan se, että ei herätetä huomiota (2010, 10). Tässä kohtaa on mielestäni ongelma. Kumpaa ohjeistusta tulkin tulee tässä noudattaa, jos hän perustaa oman tulkin metodiik-kansa osittain oman kulttuurinsa pohjalle ja osan taas tulkkien ohjeistukselle? Siinä on silloin ristiriita.

Anneli Pohjola näkee, että tulkki joutuu kohtaamaan: [...] ”vaikeiksi tulkituissa asioissa oman varjonsa, henkilökohtaiset arvonsa, periaatteensa, kokemuksen-sa, tunteensa ja riittämättömyytensä (2009, 81).” Tähän voisi jatkaa, että sa-maan aikaan kun tulkki mahdollisesti hämmentyy ja astuu ulos virkaroolistaan, hän saattaa ottaa esiin kulttuuriset käyttäytymismallinsa. Kun puhutaan kulttuu-rista, puhutaan juuri elämänmuodosta. Ali-Adan ja Mpeka Nsenga nostavat esiin sen, että kunnia on tärkeä somalikulttuurissa. He jatkavat, että: [...] ”soma-linaiset ilmentävät siveellisellä käytöksellään ja säädylisellä pukeutumisellaan perheensä kunniallisuutta. Somalian kulttuurissa jos maine on hyvä, niin siitä seuraa useimmiten jotain myönteistä (2010, 11).”

Esimerkiksi, aina kun seksistä puhutaan, niin naisen vastaus on aina ei, mutta toisessa kulttuurissa sitä voidaan tulkita eri tavalla. Kulttuurit ovat niin erilaisia, että asiat tulkitaan väärin, esim. täällä Suomessa on normaalia jos mies ja nainen ovat samassa tilassa, kun taas meidän kulttuurissa on ihan eri tavalla ja esim. täällä on normaalia jos erisukupuolta olevat työntekijät halaavat keskenään (vuonna 1978-79-syntynyt, somalimies).

Veronika Honkasalo tutkimuksessaan huomioi, että: ”monikulttuurisuus ei ole tila, jossa kulttuurit homogeenisinä kokonaisuuksina kohtaavat, mutta ei myöskään kulttuurien sulatusuuni.” Tällä hän tarkoittaa sitä, että jokaista kulttuuria pidetään usein viranomaisten taholta täysin erillisenä eli toisin sanoen homogeenisena kokonaisuutena (2011, 155). Kun kulttuurit kohtaavat, niin siinä eivät kohtaa vain kulttuurit vaan ihmiset, joilla on oma persoonallisuus ja omat henkilökohtaiset uskomukset. Edellä olevassa somalitulkinnon lausunnossa puhutaan kulttuurista ikään kuin homogeenisenä. Tutkimuksessa pitää aina pyrkiä tarkastelemaan asioita kulloisestakin konseptista käsin. Mitkä tekijät muut kuin kulttuuri rajoittavat kommunikaatiota, pitäisikö ne ottaa huomioon? Honkasalo toki tarkoittaa, että viranomaisten taholta kulttuureja käsitellään homogeenisinä, mutta niin tekee tämä somalitulkkinikin. Asioita siis yksinkertaistetaan. Toisaalta, keskustelun sujumisen kannalta niin täytyy ajoittain tehdäkin. Kun sitten somalitulkki tuo esiin halaamisen eri sukupuolisessa kanssakäymisessä, asettuvat palikat oikeisiin kohtiin. Anneli Pohjola tulkitsee niin, että: [...] ”auttaja kohtaa kaksinkertaisen kynnyksen, jossa henkilökohtaiset tabut, arat ja sokeat kohdat saattavat tulla liian lähelle toisen ihmisen vaikeiden asioiden tulkintaa (2009, 81).” Somalitulkinnon kohdalla on käynyt juuri näin, kun hän juttelee kulttuurien erilaisuudesta, oma kulttuuri sisältää niin paljon arkoja ja sokeita kohtia. Ne ovat silloin aivan lähellä, jotta niihin voisi tai edes haluaisi ottaa etäisyyttä. Joskus nämä sokeat pisteet hämäävät tulkinnon. Etäisyyden ottaminen seksuaalitabuihin on erityisen tärkeää tulkille.

Anneli Pohjolan mukaan: ”Suhteen rakentumisessa on kysymys myös vallasta, se on ottamisen ja luovuttamisen vastavuoroisuudesta. Asiakkaan aseman vahvistuminen merkitsee keskinäisessä vuorovaikutuksessa todellistuvan vallan

jakamista, jolloin entiset hierarkkiset asetelmat on määriteltävä uudelleen.” Seuraavassa esimerkissä vallan vastavuoroisuus ei toiminut alkuunkaan.

Kulttuuri vaikuttaa tähän hyvin paljon [...] Kun tämä tulkattava oli kertonut kaiken vaivastaan, niin hoitajat halusivat nähdä miehen intiimialueen, että mitä siellä oikeasti on ja miltä kuvatut miehen kertomukset vastaavat todellisuutta. Mies ei suostunut riisumaan housujansa pois ja vetosi uskontoon ja kulttuuriin. Hoitajat sanoivat, että valitettavasti he ei voi lähetettä lääkärille ennen kun ovat nähneet ja kyse ei ole siitä ettemme uskoisi sinua. Mies rupesi riehumaan ja kieltäytymään näyttämästä. [...] Totta kai, jokaisella on oma vakaumuksellinen usko sisällään, mutta kun ollaan tiukan paikan edessä, niin ei tarvitse olla niin tiukkaa. Erityisesti, kun olet itse hakeutunut vastaanotolle, niin silloin kuuluisi tehdä, mitä pyydetään, jotta saisi oman asiansa hoidettua. [...] Ja kun ei ole mieshoitajia tai mieslääkäreitä saatavilla niin se on mahdotonta. Itse olen varttunut Suomessa ja ehkä minä tulkkina näen asiat eri tavalla eurooppalaistumiseni myötä (vuonna 1986-syntynyt kurdimiestulkki).

Kurditulkin esimerkissä tulkattava kokee intiimialueiden esittämisen naishoitajille ylivoimaiseksi esteeksi, ja kyse on kurditulkin mukaan kulttuurista. Toisaalta hänen mielestään vakaumuksellinen usko ei oikeuta tiukkaan periaatteeseen, erityisesti mieshenkilökunnan puutteen takia. Tässä hänen näkemyksensä on yhtä valtakulttuurin kanssa. Hän ottaa itse periaatteellisen kannan. Kuitenkin, hän haluaa nimenomaan tehdä selvän pesäeron tässä tapauksessa kurdikulttuuriin. Tulkki myöntää näkevänsä asiat eri lailla eurooppalaistumisensa myötä.

Somalinaisten keskuudessa esiintyvää ympärileikkausta puoltavat kulttuuriset säännöt, ympärileikkaamatonta pidetään epäpuhtaana ja kyvyttömänä kontrolloimaan seksuaalisia halujaan, sen katsotaan myös takaavan tytön neitsyyden. Sosiaalista painetta pidetään suurimpana syynä tyttöjen ympärileikkauksiin, kun kun ei halua olla yhteisönsä erilainen (Ali Adan & Nsenga 2010, 16). Tämä ei tarkoita sitä, että (tietenkään) - vaikka tyttöjen ympärileikkausta puoltaisivat kulttuuriset säännöt - tyttöjen ympärileikkausta tulisi hyväksyä, mutta kun on jo kyse tapahtuneesta tosiasiaista, ei ole kenenkään etu suhtautua ymmärtämättömästi ihmisten häpeään tai ristiriitaisiin tuntemuksiin.

Monesti olen poistunut tutkimuksen ajaksi verhon toiselle puolelle tai sitten vastaanoton ulkopuolelle odottamaan, sillä välin, että lääkäri tutkii. Lääkäriin tutkimuksen jälkeen jatketaan, siitä mihin jäätiin. Monesti kun kyse on naisten ympärileikkauksesta, niin silloin on hyvin vaikeaa ja haastavaa puhua miestulkille eikä jotkut juuri halua puhua tai ei suostu puhumaan jos on miestulkki. Moni heistä haluavat mieslääkäriinkin. Monesti on ollut sellaisia tilanteita, että tulkattava on sanonut jos olisi tiennyt, että täällä on miestulkki ei olisi edes tullut paikalle ja usein he haluavat siirtää ajan toiselle ajankohdalle, jolloin olisi mahdollista saada naistulkkia (vuonna 1978-79-syntynyt toinen somalimiestulkki).

Yllä olevasta somalitulkin lausunnosta käy ilmi se paine ja häpeä mikä on intimaal alueiden ja erityisesti ympärileikkattujen naisten suhtautumisessa vastakkaiseen sukupuoleen tulkkauksitilanteissa. Siitä käy myös ilmi kahden kulttuurin välinen paine, koska tulkki ymmärtää, että ei ole aina mahdollista saada naispuolista tulkkia ja lääkäriä.

Kahden kulttuurin välisestä paineesta voidaan nähdä seuraavastakin esimerkistä, jossa kurditulkki kertoo kuinka kiusallista oli puhua seksuaali-asioista kolmekymmenelle vanhemmalle miehelle omasta kulttuurista.

Se oli tosi kiusallista, vaikka itse tajuaa sen, että tämä on minun työni ja se on hyvin tärkeä. Asiakkaiden kanssa se on vähän vaikeata, ja varsinkin kun minun kokemukseni seksuaalitulkkausissa oli info-tilaisuudessa, jossa oli tosi paljon ihmisiä, jopa 30 henkilöä niin se on hyvin kiusallista. [...] se oli hyvin kiusallista kun sä yrität tulkata kolmekymmenelle miesryhmälle ja saman aikaan kaikki tuijottaa sinua kun puhut. Erityisesti heidän iät vaikuttivat minuun todella paljon kun siellä oli vähän vanhempia miehiä. Kurdikulttuurissa ei missään nimessä puhuta vanhojen ihmisten nähden tai kuullen (vuonna 1993-syntynyt Iraninkurditulkinainen).

Kurditulkki mainitsee, kuinka kuuntelijoiden iät vaikuttivat aivan erityisesti hänen henkilökohtaiseen tunnelmaansa, koska hänen mukaansa kurdikulttuurissa juuri puhuminen vanhojen ihmisten kuullen on ilmeisen huonoa kunnioitusta. Kurditulkki on suhteellisen nuori, n. 24-vuotias ja hän tiedostaa oman kulttuurinsa, vaikka hän tuo myös esiin ensimmäisessä lauseessa sen, että kyseessä on hä-

nen työnsä ja hän kokee sen tärkeäksi. Tässäkin voidaan nähdä kahden kulttuurin välistä painetta.

Kurditulkkinainen kertoo sukupolvien välisestä etäisyydestä ja kunnioituksen kulttuurista, siihen liittyy myös moraalit ja hurskaus. Kuten Karim lausuu runossaan, sydämen hurskaudesta, joka on jo hurskastelua, kun oma nuoruus on jo mennyt, tulee valvoa uusia sukupolvia, aivan kuten itseä on valvottu. He ovat niitä moraalinvartijoita. Kokeeko tulkki, että katseet monikymmenpäisestä mieslaumasta ovat arvioimassa hänen moraaliaan?

Suomalainen yhteiskunta on muuttunut väestöltään merkittävästi kahdenkymmenen viime vuoden aikana. Tämä on merkinnyt muutoksia paitsi tulkikoulutukseen niin myös kulttuurien väliseen vuoropuheluun viranomaistahojen ja tulkittavien maahanmuuttajien välillä. Erilaiset seksuaalitavat ovat nousseet etenevässä määrin esille tulkkien tulkatessa monien aika lailla eri kulttuurisista kontekstista tulevien ihmisten arvomaailmaa. Tähän arvomaailmaan eivät viranomaiset aina ole osanneet suhtautua riittävällä ymmärryksellä ja tiedolla, vaikka maassamme alkaa olla riittävästi tutkittua tietoa suomenkielellä eri maahanmuuttajaryhmistä.

Tulkkien itsensä oma asennoituminen intiimialueiden sanastoon ja erilaisiin seksuaalisuutta koskeviin määrittäisiin voi olla myös ristiriitainen. Toisaalta he ymmärtävät, että tämä kuuluu työhön, toisaalta taas he itsekin säpsähtävät kovin roisia tai suorapuheista linjaa. Kulttuurin tuntemus voi olla tulkille myös sokea piste, joka saa tulkin liian läheiseksi oman lähtökulttuurinsa kanssa ja unohtaa ottaa etäisyyttä ihmisiin, asioihin ja tilanteisiin kun puhutaan tulkkauksesta ammatillisessa mielessä.

5.3 Tulkin sukupuolen merkitys tilanteen kehittäjänä

Olen seuraavassa listannut tulkkihaastateltavien sitaatteja.

- Kerran oli sellainen tilanne kun tulkattava oli mies ja hän ei halunnut eikä suostunut puhumaan naistulkille ja samaan aikaan hän halusi, että asia käsiteltäisiin (vuonna 1993-syntynyt iraninpersialainen nainen).
- Ei ole kiva kun käydään läpi kaikki naisen sukuelimet läpi ja kun paikalla on kaksi miespoliisia, asianajaja ja nuori mies niin se on aika kiusallinen tilanne (vuonna 1967-syntynyt somalinainen).
- Yleensä naistulkattavat toivovat, että olisi naislääkäri ja naistulkki, mutta aina se ei ole mahdollista (vuonna 1978-79-syntynyt somalimies).
- Monesti kun on ollut naistulkattava ja mieslääkäri niin silloin tulkattava ei ole halunnut avata asiaa kunnolla tai ole suostunut tutkimuksiin tarkoitan intiimialueiden (gynekologi) (vuonna 1986-syntynyt kurdimies).
- Monesti kun kyse on naisten ympärileikkauksesta, niin silloin on hyvin vaikeaa ja haastavaa puhua miestulkille eikä jotkut juuri halua puhua tai ei suostu puhumaan jos on miestulkki (vuonna 1978-79-syntynyt somalimies).
- Meillä ei ole mitään väliä, mitä sukupuolta esim. lääkäri on, vaan tärkeintä on yhteinen kieli (vuonna 1972-syntynyt venäläisnainen).
- [...] se oli hyvin kiusallista kun sä yrität tulkata kolmekymmenelle miesryhmälle ja saman aikaan kaikki tuijottaa sinua kun puhut (vuonna 1993-syntynyt Iranin-kurdi).
- Mielestäni miehen olisi parempi tulkata kun taas minä naisena en henkilökohtaisesti haluaisi tulkata tällaisissa tilanteissa [homoseksuaali tulkattava] (vuonna 1973-syntynyt turkkilaisnainen).

Ensimmäisessä tapauksessa jossa iraninpersialainen tulkki kertoo tulkattavasta miehestä, joka ei suostu puhumaan naistulkille, jännitteen aiheuttaja on tulkin sukupuoli. Toisessa tapauksessa somalinaistulkki kokee, että hänen kynnyk-

sensä kertoa mieskuulijoille naisten intiimiasioista ja sukuelimen nimistä on liian vaativaa. Somalimiestulkki kokee naistulkattavien toivomukset naistulkeista ja naislääkäreistä työläänä. Kurditulkki kokee työlääksi naistulkin arastelun mieslääkärin läsnä ollessa. Aiemmin mainitun ikäinen somalimiestulkki, mutta eri henkilö, mainitsee työlääksi joidenkin naistulkattavien varautuneisuuden puhua naisten ympärileikkauksesta miestulkille. Venäläistulkki taas kokee, että ”meillä” - viitaten omaan etniseen ryhmäänsä – tärkeintä ei ole sukupuoli vaan sama kieli, toisin sanoen hän näkee, että sukupuoli ei aiheuta minkäänlaisia ongelmia. Iranin-kurditulkki kokee taas, että oma puhuminen seksuaalitabuasioista kymmenpäiselle miesryhmälle on hänelle ongelma. Turkkilaisnaistulkki kokee taas ehkä naisena tai oman ajattelunsa vuoksi miesten homoseksuaalisuudesta tulkkaamisen henkilökohtaisesti vaikeaksi.

Ne tulkit, jotka kokevat tulkattavan asenteen ongelmaksi sukupuoliasioissa on neljä kappaletta. Niitä taas, jotka kokevat oman henkilökohtaisen vaikeutensa puhua sukupuoliasioista vastakkaista sukupuolta olevien henkilöiden läsnä ollessa on kolme kappaletta. Yhden kohdalla sukupuoliasioilla ei ole tulkin kulttuurissaan väliä. Tästä voidaan päätellä, että useimmat pakolais- ja turvapaikanhakijoiden tulkit joutuvat jossain määrin käsittelemään joko omaa suhtautumistaan tai tulkattavien vaikeutta sukupuolellisissa kysymyksissä. Merkillepantavaa on siis se, että sukupuoli tekee haastavaksi seksuaalitabuasioista puhuttaessa kun kysymyksessä on toista sukupuolta oleva henkilö. Tärkeää on kysyä miten tästä voitaisiin kehittyä? Miten tilannetta voidaan kehittää edespäin? Mikä on ratkaisu ja mitä voitaisiin tehdä toisin?

Anneli Pohjola näkee, että: ”Ihmisten välisessä suhteessa auttaminen lähtee asiakaslähtöisyyden ideologiasta huolimatta aina liikkeelle myös auttajasta ja hänen kontekstistaan (81, 2009).” Huolimatta siitä, että tulkattava saattaa olla torjuva tai tulkki olettaa jotain mitä ei välttämättä tiedä, on tulkin aina muistettava olevansa ammattilainen ja käyttäytyttävä kuin ammattilainen.

Olen joskus pyytänyt viranomaisilta tauon tulkkauksista ja selittänyt asian tulkattavalle, että nämä minun kysyttävät kysymykset

ovat viranomaiselta eikä niistä tarvitse pahastua. [...] tulkkausieni alkuvaiheessa pyytelin anteeksi tulkattavilta, että anteeksi kun tämä käsittelee tulkkaustabuja. Nykyään olen ymmärtänyt sen, ettei tarvitse keneltäkään pyytää anteeksi mistään, sillä minä olen vain tulkkina ja joskus olen tulkattaville sanonut, ettei tarvitse ujustella ja se on normaalia täällä Suomessa (vuonna 1993-syntynyt iraninpersialainen nainen).

Oheisessa esimerkissä persialaistulkki on kypsynyt tulkkina siitä, minkälainen hän oli uransa alussa – anteeksipyytelevä. Hän on kyennyt kääntämään huomion oman sukupuolensa osalta pois ja huomioimaan asian käsittelyn riippumatta sosiaalisesta sukupuolesta.

Anneli Pohjolan mukaan: "Auttamissuhteen rakenteissa toinen on auttajan ja toinen "autettavan" roolissa. (2009, 82)." Johanna Saresvuon ja Sirkka-Liisa Ojasen mukaan taas: "Ammattinsa luonteen vuoksi tulkki ei voi kuitenkaan koskaan olla täydellinen, ja niinpä hänen on opittava hyväksymään oma vajavuutensa (1988, 47-48)." Tämä voidaan katsoa niin, että auttamisessa ja autettavan suhteessa on pelkistettynä kysymys rooleista ja, että tulkin tulee olla itselleen armollinen, hyväksyä puutteensa ja virheensä.

Rauhallisuus on tärkeää, että puhuisi rauhallisesti, jotta tulkattava tuntisi olonsa turvalliseksi. Esitin kysymykset selkeästi, että mistä on nyt kyse.[...] Vaikka me toimitaan tulkkina, niin joskus tuntuu, että me rauhoitetaan sitä tilannetta ja autamme ymmärtämään molemmat osapuolet toisiaan ja se keventää hänen painetta, mitä hänellä on. Mä en vaihtaisi tätä mihinkään. Mä en auta ketään, mutta voin tulkata tällaisissa tilanteissa ja koen, että se on minun tehtävä ja jonkun on se tehtävä (vuonna 1967-syntynyt somalinainen).

Somalinaistulkki näkee ratkaisuksi vaikeissa seksuaalitabutilanteissa rauhallisuuden, joka loisi turvaa ja se rauhallisuus auttaa myös ymmärtämään molempia osapuolia. Toisaalta hän toteaa, että hän ei varsinaisesti auta ketään, mikä on hyvä ammatillinen huomio. Tulkki on kääntämässä sen minkä tulkattava tarvitsee saada selville tai viranomaisen selvitetäväksi, ammattimaisuus on avain-sana.

Arja Mikluhan mukaan: ”Viestinnän hierarkkisuu­ta kuvaa somalialainen sanonta ”Nuoret miehet puhuvat vasta sen jälkeen, kun heidän isänsä ovat puhuneet (1998, 351).”

Silloin selitän tilanteen, että ei hätää kyse on sinun terveyteen liitty­vistä asioita ja jos tutkitaan niin minä voin poistua. Mä annan taval­laan helpotuksen heille, jotta se tilanne ei olisi niin kiusallista. Tulkit ovat vaitiolovelvollisia eikä he voi kertoa asioita eteenpäin. Jos on esim. iäkkäämpi ihminen kyseessä niin sanon, että olen kuin poika­si tai olen kuin veljesi, jotta tulkattavalla tulisi rennompi olo ja avoin (1978-79-syntynyt toinen somalimiestulkki).

Ikäkysymyksessä somalimiestulkki toimii oman yhteisönsä koodiston mukaan. Hän vetoaa nuorempaan ikäänsä, jolloin vapauttaa tilannetta. Se, miten tulkki tässä antaa tilaa vastakkaisen sukupuolen tulkattavalle, osoittaa mielestäni joustavuutta ja luotettavuutta, enemmän kuin se mitä kulttuurinen konteksti eh­dollistaa. Maalaisjärjen käyttäminen on suotavaa.

Shukri Ali-Adan ja Paulette Mpaka-Nsengan mukaan: ”Somalinaisten seksuaa­limoraalia koskevat sosiaaliset odotukset ja ihanteet ovat vastakohta suomalai­sen kulttuurin liiallisena pidetylle seksuaaliselle avoimuudelle (2010, 11).”

Joskus kun nainen on itse halunnut selittää omaa tilannettaan ja mies koko ajan tulee siihen väliin ja mies yrittää vastata naisen puolesta. Niissä tilanteissa se menee niin, että kun mies puhuu jonkin verran suomea ja nainen ei taas yhtään niin silloin tulee päällekkäisyyksiä ja se vaikuttaa tulkkaustilanteeseen. Silloin menee sekaisin, että kukas nyt on potilaana. Joskus näkee, että se häiritsee viranomaisiakin ja he onneksi puuttuvat asiaan, sillä tavalla, että lääkäri sanoo tulkin olevan paikalla niin käytetään häntä (1978-79-syntynyt toinen somalimies­ tulkki).

Tilanteessa tulkattavan naisen aviopuoliso sekaantuu jatkuvasti vaimonsa pu­ humiseen. Siinä voi nähdä piirteitä peloista sosiaalisten odotusten ja ihanteiden naista koskevasta yhteisöllisyydestä. Sukupuoli-ihanteet ohjaavat tilan-

netta tulkkaajien taholta, ei niin, että tulkki kykenisi ohjaamaan tulkattavan miestä olemaan vaiti keskustelun aikana.

Arja Mikluhan mukaan Venäjällä taas asioita usein kierrellään ja puhutaan kierrellen, niinpä venäläiset osaavat tulkita rivien välistä (1998, 169). Venäläistulkki ei mielestään ratkaise asioita suuntaan, eikä toiseen: ”Tulkki ei voi ratkaista mitään, koska tulkki on puolueeton (vuonna 1972-syntynyt).” En kysynyt, että onko hän asunut merkittävän osan elämästään Suomessa, mutta joka tapauksessa, hän yritti olla vastaamatta turhan avomielisesti esittämiini kysymyksiin ja vetosi tiukasti tulkkien ammattietiikkaan.

On selvää, että sukupuoli-kysymys on merkittävä tekijä seksuaalitabuja tulkattaessa ja se aiheuttaa tulkattaville ja useimmille tulkeille ylimääräistä hermostuneisuutta. Kyse on siitä, miten asioimistulkkien ammatti- ja korkeakoulutuksessa tulevaisuudessa perehdytään näihin eteen tuleviin seksuaalitabuihin. Olisi hyvä ymmärtää asiakaslähtöisyyden konteksti ja sosiaalisen sukupuoli-kysymyksen merkityksen minimointi sekä ammatissa toimiminen sukupuolen tuomista jännitteistä huolimatta.

Tulkin sukupuoli voi olla tilanteen kannalta kuitenkin myös etu, kun tulkki itse osaa vain kääntää tilanteen edukseen. Kyseiseksi esimerkiksi sopii ensimmäinen somalimiestulkki, joka ratkaisi haastavan tilanteen vetoamalla ikäeroon. On totta, että tilanne on poikkeuksellinen ja ainutlaatuinen, mutta siitä huolimatta hänen toimintansa kääntää huomio pois sukupuolesta, ikäänsä kohti, oli oiva tapa reagoida.

6 YHTEENVETO, POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Opinnäytetyöni tarkoitus oli selvittää asioimistulkkien kokemuksia seksuaalitabujen tulkkauksessa. Miten eri tavoin erilaisen kulttuuritaustan omaavat tulkit suhtautuvat seksuaalikysymyksiin ja miten tulkkien suhtautuminen seksuaalitabuihin heijastuu tulkkaukseen? Kyse oli enemmänkin siitä, miten tulkattava saatiin yhteistyöhön viranomaistahon kanssa.

Seksuaalitabuihin liittyvien vastineiden löytäminen sekä intiimialueista keskustelu hankaloittivat viestintää. Somalikulttuurin yksi vaikeimmista aiheista on naisten ympärileikkaus ja siihen liittyvä häpeän tunne. Naisten tasa-arvo somalikulttuurissa on suurin tabu, joka kiertyy juuri tämän ongelman ympärille. Haluan tässä yhteydessä nostaa asian esiin, koska siihen tullaan varmasti suomalaisessa yhteiskunnassa törmäämään vielä useassa yhteydessä.

Tulkin työn kannalta tulkkausta voivat hankaloittaa tulkattavan tahalliset seksuaalitabujen kiertoilmaukset, koska tulkattava ei halua tai pysty puhumaan seksuaalisuudesta suoraan ja selkein termein. Mikäli tulkattava on asunut pitkään Suomessa, tulkattava ei enää välttämättä hallitse seksuaalisuuteen liittyviä termejä täsmällisesti. Tämä koskee erityisesti nuoria.

Esiin nousi tulkkihaastatteluissa myös seksuaalikasvatuksen puute. Tämä näkyi varsinkin Iranin-kurditulkilla ja Iraninpersialaistulkilla nolostumisena. Heidän kohdallaan asian voi ymmärtää, nuoremman iän takia. Voi olla hyvinkin yksilöllistä, miten kukin naistulkki reagoi kun hänelle kerrotaan erektiohäiriöistä. Kokeeko tulkki aiheen vaivaannuttavana, vai onko vaivaannuttavaa se, että niistä puhuu miestulkattava naistulkille? Tämä jäi epäselväksi.

Suomi on kansainvälistynyt 1990-luvulta pakolaisten tulon ja eri maahanmuuton myötä. Asioimistulkkaukseen se on tuonut omat haasteensa, erilaisten tulkkaus-tilanteiden tarve ovat lisääntyneet. Asioimistulkit, jotka ovat oman kulttuurinsa tulkkeja, ovat samalla myös kahden kulttuurin välimaastossa. Tätä taustaa vasten, osa heistä on kasvanut hyvin nuoresta Suomessa. Kun taas osa on tullut

nuorena aikuisena tai kypsemällä iällä Suomeen. Tämä voi näkyä eritasoisena tulkkauksena. Nuorempana vieraasta kulttuurista maahan saapuneilla, on syvempää ymmärrystä kantakulttuurin tapoja ja ajattelua kohtaan, kun taas ne, jotka ovat saapuneet myöhemmin, ovat enemmän kiinnittyneet lähtökulttuuriin. Tutkimuksessani en kysynyt tulkeilta, kauanko he ovat asuneet Suomessa, eikä se ollut tämän tutkimuksen fokus. Toisaalta sillä on kuitenkin merkitystä, kun puhutaan seksuaalitabuista. Tabu yhdessä maassa tai kulttuurissa, saattaa olla arkipäiväinen aihe toisessa. Tulkeilta en tullut kysyneeksi Suomeen tuloajan kohtaa tai, että olivatko he jopa syntyneet Suomessa, sillä en osannut ennakoida haastattelun tuomien vastausten monitulkintaisuutta. Vastauksissa polveilevat erilaiset ja eritasoiset kulttuuriset kontekstit.

Näissä kahden kulttuurinvälisissä ristiriidoissa luoviminen on haasteellista, ei vain tulkattavan vuoksi vaan myös viranomaisten joskus flegmaattisenkin käyttäytymisen vuoksi. Lääkäreiden ja viranomaisten ajoittainen flegmaattisuus ei johdu tiedon puutteesta, vaan on kansaluonteista. Lääkäreiden ja viranomaisten olisi hyvä ottaa toiminnassaan huomioon eri kulttuurien erityispiirteet.

Seksuaalikysymyksiä käsittelevissä tulkkauksissa tulkit pyrkivät taiteilemaan erilaisten tuntemusten kanssa, kuten häpeää, niin omakohtaisesti kuin ongelmallisen tulkattavan kanssa. Etäisyyden ottaminen seksuaalitabuasioihin on erityisen tärkeää asioimistulkille koska oma kulttuuri tulee ajoittain niin lähelle, että tulkista saattaa tulla hieman sokea ja arka reagoimaan kyseisissä asioissa. Toinen seikka joka saattaa muodostua ongelmaksi viranomaistaholla, on tulkattavan liika homogeeninen lokeroiminen kulttuurin perusteella. Tässä tapauksessa ihminen yksilönä näyttää helposti unohtuvan.

Sukupuolen merkitys tulkkauksissa korostuu erityisesti silloin kun tulkattava kokee, että intiimialueiden asioissa hän ei kykene tekemään yhteistyötä vastakkaisen sukupuolen kanssa. Syyt ovat useimmiten kulttuurisia, mutta siitä ovatko ne sitä sataprosenttisesti, ei voida mennä tietenkään takuuseen, koska individuaalinen vaikutus pitäisi myös huomioida. Tulkin olisi hyvä muistaa, että jokainen seksuaalikysymyksiin liittyvä tulkkaus on erityinen, joten kulttuuri on vain eräänlainen kehys tilanteelle. Sisältö on yksilöllinen.

Tutkimuksessani oli vain tulkkien näkökulma seksuaalitabuasioihin ja olisi ollut varmasti tutkimuksen kannalta merkityksellistä haastatella myös viranomaisia, lääkäreitä ja hoitajia.

Kehittämissuhteena näen, että tulkikoulutuksessa on syytä saada jonkinlaista etukäteistietoa ja sivistystä seksuaalitabuista, että opittaisiin tunnistamaan erilaisia seksuaalikysymyksiä käsitteleviä tulkkaus tilanteita seksuaalitulkkaustilanteita. Kuten tutkimuksesta kävi ilmi, oli tilanteita jossa tulkattava on aiheuttanut ongelmia tai tulkki on ollut määrättyllä tavalla tietämätön, sekä asenteellinen, nolostunut ja eikä ehkä ottanut riittävästi etäisyyttä tapahtumiin. Kaikki tämä olisi korjattavissa koulutuksella ja tiedon jakamisella asioista, jotka koskevat seksuaalisuutta ja kulttuurisia ongelmakohtia.

Olen mielestäni kehittynyt tämän opinnäyteprosessin aikana erityisesti kirjoittamisen, tiedon etsinnän ja sen soveltamisen osalta, unohtamatta tutkimusmateriaalin yhdistämistä jo tutkittuun tietoon, jota valitettavasti tutkimuksen tyyppisenä juuri suomenkielellä ei ole, eikä kovin paljon englanninkielellä. Tutkimuksessani opin yhdistämään eri laajuisia tutkimuksia, jotka koskivat seksuaalisuutta, tabuja, monikulttuurisuutta ja tulkkausta.

LÄHTEET

- Aapola, S. & Gonick, M. & Harris, A. (2005) *Young femininity. Girlhood, Power and Social Change*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Ali Adan, S.& Mpaka-Nsenga, P. (2010) *Somalinaiset äitiysneuvolan asiakkaina* (Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Terveystieteiden koulutusohjelma). Saatavilla <http://www.theseus.fi/handle/10024/12259>
- Asioimistulkin ammattisaännöstö. Saatavilla 15.10.2017 <http://www.tulkit.net/ammatti/asioimistulkin-ammattisaannosto>
- Bredström, A. (2005). Love in another country” – ”race”, gender and sexuality in sexual education material targeting migrants in Sweden. *Sexualities: Studies in Culture and Society* 8 (4), 517-535.
- Laitinen, M.& Pohjola, A.(toim.) (2009) Helne, T. (2009). Kilpailukyky yhteiskunnan tabut ja niiden (vähemmän) inhimilliset ja (vähemmän) sosiaaliset seuraukset. Teoksessa *Tabujen kahleet* (s.19 – 42). Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Honkasalo, V. (2011) *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Helsinki: Unigrafia.
- Huttunen, L. & Löytty, O. & Rastas, A. (2005). Suomalainen monikulttuurisuus. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.). *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* (s. 7 –15). Tampere: Vastapaino.
- Isolahti, N. (2015). Asioimistulkkaus eilen ja nyt. Teoksessa *Käännetyt maailmat: Johdatus käännösviestintä* (s. 197 –208). Toimittaneet Sirkku Aaltonen, Nestori Siponkoski ja Kristiina Abdallah. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Kirkas, T. (2008) Maahanmuuttajanuoret haastavat suomalaisen seksuaalikasvatuksen. *Pari&Perhe* 3/08, Väestöliitto.
- Koskelin, H. (2013). ”Vaikka mä oon tulkki, niin mä oon ihminen” – *Somalinaistulkki* (näkökulmia asioimistulkin työstä) (Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, historian ja etymologian laitos). Saatavilla

- <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41568/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201305251778.pdf?sequence=1>
- Laitinen, M. (2009). Ajan tabut. Teoksessa Laitinen M. & Pohjola A. (toim.), *Tabujen kahleet* (s. 5–15). Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Lehtonen, J. (2003). *Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa*. Helsinki: Yliopistopaino/Nuorisotutkimusverkosto.
- McRobbie, A. (2009). *The Aftermath of Feminism*. Lontoo: Sage.
- Mikluha, A. (1998). *Kommunikointi eri maissa*. Helsinki: Kauppakaari Oyj.
- Moreno, E. (1995). Rape in the field. Reflections from a survivor. Teoksessa Kulick D. & Willson M. (toim.), *Taboo: sex, identity and erotic subjectivity in anthropological fieldwork* (s. 219–250). London: Routledge.
- Niiranen, T. (1986). *Eroitiikan kulttuurihistoria*. Kuopio: Kustannuskiila Oy.
- Ojanen, S-L.& Saresvuo, J. (1988). *Tulkin käsikirja*. Helsinki:Oy Gaudeamus Ab.
- Pohjola, A. (2009). Tabut auttamisen paradoksina. Teoksessa Laitinen M. & Pohjola A. (toim.), *Tabujen kahleet* (s. 68–89). Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Pösö, T. (2009). Sosiaaliset ongelmat ja hyvän olon tunne. Teoksessa Laitinen M. & Pohjola A. (toim.), *Tabujen kahleet* (s. 153–163). Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Teemahaastattelu. Saatavilla 24.11.2017 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html.
- Shafak, E. (2013). Kunnia. Englanninkielinen alkuteos Honour (2012). Suomentanut Maria Erämaja. Helsinki: Gummerus Kustannus Oy.
- Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Tulkkausta eri menetelmillä. Saatavilla 1.9.2017 https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/tulkiksi/tulkkausta-eri-menetelmilla/
- Webster-Stratton, C. (2009). *Ihmeelliset vuodet. Ongelmanratkaisuopas 2 –8-vuotiaiden lasten vanhemmille*. Englanninkielinen alkuteos The Incredible Years. A Trouble-Shooting Guide for Parents of Children Aged 3-8. Suomentanut Riikka Valentine. Profami Oy.

Widén, P. (1991). *Cross-Cultural Communication*. Kirjoituksia kulttuurienvälisistä kommunikaatioista. Turku: kauppakorkeakoulu.